

fo'k olrq

Hcedk	i'B la
Øe la	
1- cly etnyv%fdrusetcyv pUzdeqj feJ	6
2- fcdrcpiu erkrftay	18
3- cpiu ulk ghughagrk djMaHjrh cPplads xlcUn Bqjky	24
4- dc [Re glxhchy etnyh\ lQnj flg	31
5- cly lalkj eavajkD;la\ ludyhrk	39
6- cly etnyh, d llectd dk+ l: i flg lglju ekjk	44
7- tcjnIrhetyhvlj Hjr rh dkuw xqjajthr flg HkV;k	51
8- fixyolMdhvlj lsfid;stkjgsdkZ	56

Hcedk

,d fnu jMkij ,d xhr ct jgk Hk ^ulgk
 [ka`a^]SuZab_a^]Wj Y l]`mhbgXPa
 rlsfnek eavplud vlt dy ds mu ulgaeduscPpla
 dhrloh mHj vlbZtsfd dHxMhokysdlsjkl dj
 pslglaj iakcprsrksdHhHkkelarsutj vkrsgA
 cpiu ftUhxhdk lclslgluk vlj ;kxkj iMo glrk
 gA yfdu mu cPpladsnfdj ,lk yxrkgSfd mudk
 cpiu rsetnyhdsny ny eaQakgykgA mudkcpiu
 rlsyobZdhndku] dj [kulep dMkddZ mBluseagh
 chr trkga
 · Yfi dāZā>ē1]ai]WZk' cb' dāZā
 Hfo"; D;k glk tglacPplads glk eafdrclads IRku
 _`>Q[aM ZaZLaS _SaaZ^j n] `ZāQāMā
 ndkulestlflle Hjkdle djuķ is rHkiUl y dsIRku
 ij ?lj rHkndkula dh lQbzdsfy, >Mā idMk fi;k
 tk\
 cly Je ;k cly etnyh dh ifjHkK vxj ge
 nsh rls tscl yd lfo/ku }jkfu/Hjr vkqlsde mez
 eavuih bPNk ds fcuk tlj &tcjnIrh lsfle amudk
 "a^Z'hai[kbZ""aa]a[j dmZ icbi][`Yo`

etnyh dgrA cly etnyh dls dbZclj cly xyleh Hh
dgk trk gA cly etnyh vlt lsuglacfd lfn; lals
pyrhvkjghgA

vldMadsvudyu dsvuqj gj 11 eals1
Hjrh cPpkcly etnyv gA lclsv/ld cly etnyv
>ah'Zi`a1'cSa`_pa[MVA'Z'Zg`_b'ah'Za*`#
'`_b'ah]MbZiYal`Ya`Zak;Y`l`aa]V`oCZaW
lsT;lkymd;laT;lk cly etnyv gAgly rEk<lclea
Za`Z`ki eoi Yo`@[ZAZ^bQa, &_b'ah]Ij a
fd 9 ls13 ?Wsdle djrsgavl\$ 14 ?WalsT;kkdle
Z`ki eoaZ^bQa (/`_b'ah]M`ZAZi l kga`
T;lkj l a; k dM&djdV mBlusoksetnyvadk gStks
Z`Zg`_b'ah'Za**`_b'ah]V`

cly etnyhdklclsieqkdj.kc<rhtul a; k
xjlch detlj dkuw rEk vui<rk gA dN elacki
vHhZ rzh dlsiyk djusdsfy, 5&6 o"ZdscPpladls
GILSgaSYm_ao`Sha`a`inZa`Z`ki Zi`o`
etcjv djrsgA bu cPpladh [lj ml&Q]lr Hhdhtkrh
gA

?jyvdle dlt lgrkdsfy, j [lsx;schy&Jfed
viukcpiu rlsBld <a lsthughairsd; lfd mlgamuds
elyd v/ldlj lalsopr j [lk trk g\$ mlgadbZrjg

dhizMknsjA vyx&vyx m|kleadle djusolys
cPpladls Hh dbZrjg dh lgr lEcUlh leL;vldk
l leuk djuk iMk gA t\$sfid i\$ly m|k easlfydk
Z^[aal`%Z`]kibiBl'Zah`aaie h|`aaMM
j a`nicCh^]Se]`baWZij`\"`ckZiGCCMMjia
dj trhgsmldhotg lslfydkl l ule dhcleljhgls
trhgA

;fn ge lfo/ku dsvf/ku;elaj tkarksigyk
clyJe dkuw yMzi u us1881] eacuk lA bl dsvuqj
fdl hHhdj [lkuse7 o"Zl sde vk qdschyd dk Zughdj
l drsHsrRkmul sHdy vB ?Wsdk Zy; ktkl drkHA
1986] ea Child labour (Prohibition and Regulation)
Act, cukftlea;g crk kx; kfd cPpsdglavl\$ fdl
]adh [MZA`Z`bZhi]WbZi`_fat[M&S[Mb`
":L[Mvakk`Zlanlal a`XZakq` Child labour
(Prohibition and Regulation) Amendment Act, 2016]
dkule fn; kx; lA bl eavk ql lek14 ls18 o"Zrd dh
fu/Hjr dhxbZv\$ crk kx; kfd 14 o"Zl sde vk q
dscPpladls fdl h Hh [lrjuld dle ij ughayxk k tk
l drkA mudlsfdl h Hh dk ZearHh yxk k tk l drk gS
;fn mudkifoj mudhv k ij fulj djrkgsvl\$;fn
ckZ^[j dmBZof`apacki [Maz`k]`Vkh7 oZk`

;fn dlbZHh clyd dhbPNk dsfcukml stlj &tcjnLrh
lsetnyhdjokrkgsrlsmlsNg eghuslsnslly dhltk
gsl drhgS;kmlschl gtij lsipkl gtij rd dk
tqZknakiMldrkgA

· oZk' Zap'a ZakihY hZ' _pæ'æ^k] ^Vä
ldrktcrd fd ge [lq bl fo" k ij u llpA bl
leL;kdhtMxjchvls ml llp 'ftleafd ;g dgk
j aai]Ij hkiZ[aieoi]aa]Mchk^] ^Ggla^] anž
eaNihgA ;fn ge plgrsgafd og NlW/NlWsgHk tks
Z' QafZrb\apDdZ' Yao [j chrk'Z il ā l _ka
cpiu ft, arksgeachy&etnyh dsdlj. HarHk leklula
dlsfeyty dj u fl QZl lpukghgkckfyd mudksvey
eaHhlyukgkA ;g fdrk fiayokM dhrjQ lsHkr
iwZl g thrHkMk bñzlr dlš th½ds}jklag fd;s
x;sfucUhaij vkHjr gāftuealsdij esfn, x, vldM
ijklusgātsfd cly etnyhdsfo" k ij tk: drkQškus
dsfy, mīs; lsbl fdrk eaMysx;sgA

fjrq'leZ

liqh lo-Jhujšizdqij flg

lo- Jlefr ifeyk

C/o Mk bñzlr dlš th

fiayokM verljA

cly etnyv%fdrusetcyj

pūzdaqij feJ

dij o"ZiuZijh(k dkZgrqiulZmlj inškd s
eÅ dlceseatlukimkA ;g dlckgHdj?ls dsdiMa
vls xylpladsfy, e'lgv gA ijk(k dlcsds, d xla
eafHr ldy eaysh HA ijk(k dk le; ik%8 cts
fu/Hjr fd;kHr fdUrqml ldy ds la) v/;lid us
ml le; ijk(k iij EHk dj lduseavleHk Q Dr dh
mudkdguk Hk fo | HZny&njt xla lsvkrsgš vr, o
10 ctslsigysijk(k iij EHk ugldjkl daA bl cr
lscMvkp;ZgylA ijUrqijh(kHkZladh lph nškdj
rlsgriHkghjg x;A eÅ dkog fgll kedfye cgy gš
fdUrqog ldy fgūwla}jkl iHk fir rHk l pkyr gSvls
ml eai<usolysfo | HZHh fgūwga iwusij Kr gyk
fd edyeku clydladlsrkscpiu lsghdj?svls mls
lEcfUr dlelaeayxk fn;k trk gA i<hbZdsule ij
xla dsel ftndkelsyohlk adlyhu d{klvleatlsdij
i<knrk gš oghi<+yrsgA

“vth llgc] mlgai<us dh D;k t: jr] os rls
cpiu lsghdekrsgA , d& d tygldhplj &plj cfo; la
vls muls<jlacppš tygldads Hh BB vls cPplads

HhA' i'pkZusQ, X djrsgq dglA
cpiu lsgdelukfdruk vPNkizr gl'kga
cyl&chlHh'firkdkdle dj jgsg'ifoj dhvk ea
of) dj jgsg' ;g firksdfy, l'kga clyladsJe
lsfufeZ olrqal lrhg'rhg' ;g miHDrkdsfy, vPNk
gSvls fuelZko Q, kijhdsBB gA rscPpsbl m|k
dhjk+dhgMhga yfdu clyd--

eslo; an'kg\$plj l'spl'g o"Zdschyd&clfydk a
dj?l'ij mudsnZfxnzde djrsjgrsg'NlW&NlWscPps
#bZvls Åu dls l'Q djrs;kyfPN; lacurfsfeyA iyh
vls fulrt v'hlh nqysgk'ij, larBk c<siV ds l'leh
;scPpsb/lj &mlj e'kuh x'pMa dh rjg gjdradjr\$
Hjrh l'fo/ku dk migl mMr\$ cly Je l'EcU'h
fu;el'ij Q, X djrsgq tlou dls dMs?W dh rjg
ilrsjgrsgA

clj Jfed leL;k ,d v'jZVh leL;k gA
orZku ea; |fi ;y'li| vejldk v'kVsy; krBk U, whyM
ea15 o"Zl sde vk qdschyd Jfed dhHh' dk Zugla
djrsgh fdUrqif peh, f'k k n'k'kh vejldkvls n'k'k
i'olZ, f'k keachy Jfedladhl' ;kcg' gA ;sfo'o ds
dy Jfedladknl i'f'r gA ;gladschy Jfed l'Hh
izlj dsm|k'p N'f'krBk dlj [kulaeadkZdjrsgh

Hjir eaHh cly Jfed leL;k dl'Qh i'g'kuh gA
vaxh 'll' u ds i'lj EHk l'sgh clyd fofHh' izlj ds
dlj [kulaeadkZdjrsypsvkjsg' gA vaxh 'll' u ds
i'lj f'hd o"Zleachy Jfed yxHx 14 ?Wsdle djusds
i'pr~, d v'kus 1/2% i'ls 1/2 dk gdnkj gl'k HhA j'kVh
l'agly; 1/2 bZfnyl 1/2 ea inf' l'z fp=larBk v'fhy\$ll'als
mDr rE; mt'kj gl'k gA

in'Zhdsvudlj y'WZ'jiu uslu-1881 eacky&
Je dlsfu; f'ir djusdsfy, dl'uw cuk A bu fu; elads
vudlj fdl h'Hh dlj [kusea7 o"Zl sde vk qdschyd
dk Zugladj l'drsBsrBk mulsHh dy 8 ?Wsdk Zfy; k
tkldr kHhA

lu-1987 eackyd'ladhvk q'fu/1/2. kdsfy, fu; e
cuk kx; kA bu fu; eladk v'k'lj mudsnl' HhA fu; e
dsvudlj ;fn clyd ds28 nlr gA; k24 fudysgq rBk
plj nlr fudy jgsg'ar'kschyd 12 o"Zdk gA ;fn d'oy
24 nlr g'ar'ls 'lj'lj d vo'lk ls k'kr fd; k tkldr k
gSfd og 12 o"Zdk gS; kuglA rc t'led'lyh d'ls l'gh
v'k'lj ughaelukx; kHhA

clj JfedladskZdhif'f'f'r; ladhtlp dsfy,
x'f'r y'f'ctz v'k'k us, d clyd t'Qj [ladhxolghdk
o. l'z fd; kgA t'Qj [ladsvudlj dlj [kuseachyd'ladk

'kij ljd nMnsolysdseqme dgktrkBA dly [kus
Hj eatxg&txg dlsueaNW&NWSMj [ls jgrs Hs
ftulschydladsiWktrkBA tQj [kadsvuqkj mls
ifr lrlg vB vusfeyrs Hs fdUrquviflHfr ghsij
nsvkusdknMHyrukiMkBA

in'ZhdsvfHy{kadsvuqkj lu-1905 eaHjr
ea16]000 cly Jfed fofHku dly [kuleadkZdjrsBA
blealsvksrksir%5 ctsghde ij igp trsBA

; | fi lu-1950 ls1979 rd Hjr eaJe dluw
eavusl egÙiwZifjorž gq] ;glard fd mldkIo: i
ghcny x;k fdUrqchy Jfedladh n'lk eadlbZfo'lk
ifjorž uglagya , d iedkvaxhlepky i-kesazlfkr
, d y{kdsvuqkj rfeyuMjK; dsjleukHije ftysds
flodkhhuled dlceachy JfedladkdkZinol jkr
2 ctslsvlyEHkgsly lkaly 6 ctslekr gskga bu
cly Jfedladksmudsek&fir; kvfHkod jkr 2 cts
rSly j [krsga mlgaf lodkhh dly [kuleadhcl a?jial sys
trhga

?Wulapyr&pyrsetnyh

f lodkhh vkr'kcth fi; llybZrEk dSYMjads
fy, nskHj eaf0[;kr gSoglayxHk 40]000 cPpsdle

djrsgh ftudhvkq14 o"Zlsde ga lclsdVqrF;
rls;g gSfd buexyHk 8]000 cPps2 ls5 o"Zdhvkq
dsga buesldd] cly Jfed rls, lsgatlsdly [kulea
?Wulapyrspyrsgadle djusyxrsga ;schy Jfed
26 iSsifrfnu lsyslj 3 #i, ifrfnu rd dekrsga

dly [kuladsvylokchy Jfedladlsfu; lstr djus
olyseq; /Wlspk ckku] pk dhndkup <ck\$ Hkuly;]
ldWj] lbfidy bR kn dheqEer dhndkup ekWj /kus
rEk egEer dhodZki] ghdy?k fctyh pkfyr dj?k
xylpkculbZdshz ÅuhdiMdsqulbZdshzbr kn ga

lvsku ij ukkt leku <skj jyxlfM laeal leku
cpuk pljhpdkhealgrkdjuk cw ilky'kdjuk
jih dkt rEk igluk l leku bdVBk djuk vkn d]y
vls /Wlsga ftueachyd yxsga Hkkelkusdk /lkk
Hheq;r%cPplaj ghvkkjr ga ?jlaeaHhcgq ls
clyd ?jywulaj dkde djrsga fdUrqmudhflHfr
vi\$Rr vPNhga

; | fi ;g loZkkdkfo"k gS fdUrq'kn nskea
Hku lEcUhdkZrEkdrbZculbZeal clsvf/ld cly
Jfed yxsgq ga

, d loZkkdsvuqkj yxHk nskea2-30 djM
cly Jfed ga ;schy Jfed viusifoj dhvk dk23

ifr'kr dekrsgA yxHk 5 ifr'kr cly Jfed vekuoh
ifjflRfr; laeadkZdjrsGA vlnznskeacy Jfedladh
lq;klclsvf/d GA vlnznskdscy Jfed nsk ds
dy Jfedlads9-03 ifr'kr GA vlnznskdscm duWd
1/4-94 ifr'kr 1/2 jkTRku 1/4-29 ifr'kr 1/2 e/; insk1/4-27
ifr'kr 1/2 mMk1/4-18 ifr'kr 1/2 dkuEcj vkrkGA doy
mUj inskeayxHk 6 ykk, Ischy Jfed gh tkNf'k
{sk eadkZdjrsGA

chy dY;kkif"ln dsvudlj fnyheahhyxHk
21|000 chy Jfed GA ftueavkls 12 ?Ns ls vf/d
dkZdjrsGA tSkfd vli tkrsgA chy Jfed 26 is
ifrnu ls4 #i; sifrnu rd dekrsgA ;glaj ;g /; lu
msdhcr gSbl 'rknhdslj Ekeacy Jfedladstks
ilkj Jfed feyrkHk mllsdghade 1/6Hrfod eW; ds
lanHze1/2vt feyrkGA jmahrkvU; inHkZds, d-k
djusokyscPpsvU; chy Jfedladsvisk dN vf/d
dekrsgA

bl leL; kdk, d vls fo'kklekt d igyva
chyd ik%ekckl vHokcMadsMvU; nM nM Hks
jgusvHokfdlhfo'kk{sk 1/4Ye vln1/2dsfy, Qqyk
tkusdsdlj.kviuk?lj NIMdj 'lgjladh vls Hkrs
GA bu chydlalsik%Hk exobZtrhgSvHokHk

rHkpljhvls vU; ukkt dle djok trsgA buea
lsvusl chyd gWylh <claeacjru lIQ djuš lCth
dWuš elkysil usvkn dsNWsNWsdle djrsGA cnys
eamlgacpkllpkHktul QVsigkusdiM vls lmsdh
txg fey trhgA gWylavls <claeadle djusokys
cPpladhrlsckdknk [ljm Qjkr rd gshgA mudh
leL;kcUqketnyalsHhvfd nqfn GA ?lj lshks
cPps;kQqyk x, cPpsvdlj cM'lgjla—fo'kkdj
bylgckl oljkl hrHk dydUk eaigpkstrsgAvls
oglamudhfcØhdhtrhgA

dkuw Isfu; akk

180la'rknh ds va eabyMeacy Je dks
fu; hr djusdsfy, 'kDr'kyhvlyu pylA bl vlyu
ds Qylo: i oglalu-1802 eacy Je fu; akk dkuw
culA fdUrqu; eladkiyu u djok ktkldk D; kd
fu; akkdjusokyhQ oERk dkdZi to/ku mu fu; elaea
u HA

lu-1833 eabu fu; elaealslalku dj QSVjh
fujkldladh Q oERk dh xbZvls chy Je fu; eladk
dMbzlsilyu fd; ktlusyxA Qylo: i oglachy Jfed
leL; kyxHk lelr glsxbA

blhidlj laDr jK; vejldkeaHh 20lal nh
dsvlj EK eacy JfedladhleL; kdslekku dsfy,
Q lid vlny gykrEKogla u~1920 Ischy vlny
gykrEKogla u~1920 Ischy JfedladhleL; keadeh
ij EK gls xbA lu~1938 ea Qsj ys j LVMM, DV*
1/4 mpr Je elinMdkw/2cuuslschy JfedladhleL; k
yxHk lehr gls xbA bu fu; eladsvudlj 14 o"Zdk
clyd Idw dhi<lbZdsmijlr Jfed gsl drkgSvlj
16 o"Zdkclyd Idw eaHh Jfed gsl drkgA

Hijr ealoZHe ykVfjiu uslu~1881 eacy
Jfed fu; e cukA mu fu; eladsvudlj lkr o"Zls
de vkqdschy Jfedladksulshijnsij ifrcUkyxk
fn; kx; kA fdUrqlkr o"Zls 12 o"Zdschydladls Jfed
ds: i eaekUrknsnhxbA chy Jfedlals 8 WsdkjZ
djokktkl drkHk tkslu~1934 dsfu; eladsvudlj
5 Wsdj fn; kx; kA

lu~1891 eacy Jfedladh vkqdk fQj ls
fu/Hj.kgykvls 9 o"Zls 14 o"Zrd dschyd Jfed
ekusx, A dkZdhvof/kHh 7 Wsifrfnu dj nhxbA
jfk eadle djokukHh voSkdjij fn; kx; kA ;sfu; e
rlscu\$ yfdu budkilyu djusdsfy, fo'kkizH ugha
fd, x, A vr, o fu; e doy dkt ij ghcusjgA lu~

1929 eaQVysvk k usloldlj fd; kfd nskeadoy 29
QDVhfujkld gA tksfu; eladkilyu djokuseavleHh
Hh lo; aQVysvk k usQDV; laea5 o"Zdschydladls
12 Wsrdr dkZdjrsnk k Hh

Iorarkih r dsmijlr Hh rh 'Hl dlausHh rh
lfo/ku eacy Jfedladsfy, mpr Q oLrkdlA vuQNa
24 dsvedlj 15 o"Zdhvkqlsde dscPpsJfed ugha
gsl drsgA fdUrqyxHk 250 dsh rHk jK; dkuula
dscu tksij Hhbl leL; kdklekku vHhrd lEHo
uglagl dA

lu~1948 eaifjr fu; eladsvudlj fdlh Hh
QDVhaftleanl ;kvf/kd Jfed gh , isJfed dks
ulshij ughaj [k tkldr k ftl dhvkql 4 o"Zlsde
gsl dsvrfjDr ml dsdkZeal eHh gskk i k k i -k
Hh vlo'; d gA , d vU; fu; e dsvedlj jyos; kvU;
ifjogu ik/kdj. Hads}lj k 15 o"Zlsde vkqdschydl
dksulshij yxlukvoSkdjij fn; kx; kA

14 o"Zlsde vkqdschydl clMa cul\$ xylps
cqu\$ fn; klybz foIQWd inHh vkr' lct h vHh
yHl l kq] peMj jalbZrHkydMa dsdlj [kuseadle
dsfy, Hhvk k Wkr fd; sx, gA

vkqfu; akkdsvrfjDr jkr eadle djokukrHk

gludlj d 0,olk leachy dladlsyxlukHhndMh vijkk
djlj fn;kx;kgA bu fu;eladlsrMknMh vijkk
gSrEk tclzkvls ds nslaghgsl drsgA nMdsHkh
vffHod rHkl ok;kd nslaghgA

ljdljhvlM

;fn ljdj hvldMads lghelukt rlsxr 30
o"llesitN r QSDV, leachy Jfedladhlj;keahHjh
dehvlZgA tglal u-1948 eady Jfedleachy Jfedla
dhlj;k0-48 ifr'r Rhogla1970 ea;g 0-05 ifr'r
jg xbA

ij lo;aHjr ljdj ds Je ealy; us bu
vlMadsfoohLin elukgD;fid ;svldM QSDV, lals
ifr fjilWij vkkjr grsgA cy Je fu;elalscpus
dkgj QSDVhkyd dk<a fujlykghgrkgA lEkr%
,lsJfedladky\$ktk kuglj [ktrkga ;fn j [kHh
trkgrls cy Jfedladh vkqds<kp<k dj fy [k
trkga ;fn dHh fujk kkggrkgSrlsbu cPpladsilNs
dsnjokts lscgj fudly fn;ktrkga fujk(dladh
lEklB lshh cy Jfedladlj [ktrkga vr, o doy
dlaw ds}jkleL;kdklekku lEho ughgA ghbl ls
HhVplj eaf) t:j dhtkl drhgA

leL;kdk loHh od lekku

cy JfedladhleL;kdkew dlj.kxj lch gA
cy Jfedladsekrk firk etcjv glj gh viuscy dle
dlsde ij HtrsgA rfeylMdsrhu eq; uxjlæagq
lozkksdvuqj 35 ifr'r cy Jfed ,ls gsf tuds
ifjoj dhvk 300 #i, okkd lshh de gSrEk 72
ifr'r cyd viusifoj ladsfy, vk dsòl r gA vr%
tc rd jWh dk izu gy ughagr k cy Jfedladh
leL;keg ck [MajgxlA vulk cPps;k Qqyk x,
cPpladhleL;kdkgy d fbu ughag vusl lekt loh
lHk abl fn'keadk Zdj jghgA eq; leL;krismu
cy Jfedladh g tlekr firk;kvffHod dhjt leah
lsdle djrsgA

bl leL;kdklekku ?lywm|k ykus lshh
gsl drkga ;|fi ;g lghgSfd cy dladlsrsrc Hh
dle djukiMIA fdUrqrk firk viuscy dladlsnruk
gh dle yaf truk mulsvk kuh lslEho gSrEk tks
vrfjDr vk gkhog mlgadh lqklp/kv laij Q;
gkA o\$svioln rsglsggh fQj Hhekuoh xqlaij
fo'ok fd;ktkl drkga

izu ;g gSfd ,ls dli lsm|k gats xjlc
ifjoj yxkl drsgarEk mudsfy, vlo';d /ku] dPpk

ely] v¹l¹ij r¹rk n¹l¹rk d¹sik l¹drsg¹ ;g izu cMk
fodV g¹ bl izu dsvfrjDr lclscMk izu r¹l¹ij ely
dhfcØh dk g¹ ,d le¹l¹ij dsvu¹l¹ij p¹ajh d¹ tgl¹
dh l¹M¹ae'lgiv g¹ d¹l¹ij H¹l¹aejusdh fl¹fr e¹ag¹
D; l¹id m¹g¹aviusJe dk Qy c¹g¹ de feyrk g¹ ml dk
dlQhcMk H¹k fcp¹ly, ¹/₂ l¹ij ¹/₂ [k¹trsg¹

Qj H¹g¹ tuin e¹ff¹U¹&ff¹U¹ iz¹l¹ij dk dPpk
ely i¹fr g¹rk g¹sv¹l¹ij ml ftysdk [k¹uiku] jgu¹l¹ gu ml
dPpseky l¹sg¹fu; i¹fr g¹rk g¹ tuin dhv¹l¹o'; dr¹vl¹h
dPpseky dh miy¹l¹ck b¹R¹ l¹n d¹l¹/; k¹u eaj [k¹dj , i¹s
m¹l¹ k¹ <u¹stkl¹drsg¹ ft¹U¹ade vk o¹ksif¹ol¹ij yxk
l¹da ftyk m¹l¹ k¹ d¹z¹ m¹l¹ k¹ v¹l¹d¹l¹ij r¹rk rduldh
l¹rk abl dk Ze¹aviuklger nsl¹drh g¹

cl¹y Jfed l¹adsfy, l¹k¹aly¹hu i¹B¹ly¹vl¹adh H¹
Q o¹l¹rk g¹l¹h p¹fg,] ftuea m¹g¹alle¹U; f¹k¹l¹ ds l¹rk
rduldh f¹k¹l¹ H¹nh tk¹h p¹fg, A

cl¹y d¹l¹s dle djokus dk fop¹l¹ij gh d¹l¹ c¹l¹
t¹l¹o; l¹ad¹sv¹ViVkyxx¹l¹ fd¹U¹qxr 100 o¹"l¹z¹svu¹l¹o l¹s
;g r¹F; Li"V g¹l¹trk g¹S¹fd cl¹y Jfed le¹L; k¹d¹l¹uw l¹s
ugh¹afucVbZtkl¹dr¹l¹ m¹pr mik¹ l¹alsch¹ Je le¹L; k¹
dscl¹ d¹l¹s de t: j fd; k¹tkl¹drk g¹SA

¹/₂ d¹rk v¹Drwj] ¹/₂ r¹h ¹/₂ 1982¹/₂

fcdrkcpiu er¹k¹ft¹ay

,d lo¹z¹kkdsvu¹l¹ij 14 l¹ly l¹sde vk qdh
yx¹H¹k 2 y¹l¹k¹u¹l¹yhyM¹l; l¹al¹H¹ijr eac¹ly et¹ry¹h
d¹jr¹h g¹sv¹l¹ij 'H¹ij¹fd 'l¹kk¹dk H¹l¹leuk d¹jr¹h g¹
foM¹cuk; g¹ g¹S¹fd bu c¹fp; l¹adh¹fxurh¹cl¹y & et¹ry¹h
e¹ag¹l¹h gh u¹g¹l¹ ,d ?¹ij dh p¹l¹ij & n¹ol¹ij h e¹avn';
cl¹y & et¹ry¹h d¹hrjg ; s¹ft¹ax¹h¹ij dle d¹jr¹ho ?¹l¹rh
j¹gr¹h g¹

cl¹ij l¹ly dh x¹rk ,d ?¹ij ywv¹kk g¹S v¹l¹
i¹fr¹nu 13 ?¹k¹Vs dle d¹jr¹h g¹ ml dk f¹nu l¹qg 6
cts' l¹q g¹rk g¹ ft¹leaog viusotu l¹sT; l¹ak H¹ij
dle d¹jr¹h g¹ >M¹il¹l¹l¹ >M¹il¹l¹ v¹l¹ij c¹jr¹u /l¹us
ds l¹rk & l¹rk Ng o; l¹id l¹nL; l¹ar¹rk r¹hu c¹P¹l¹ads¹diM¹
/l¹ak b¹l¹h d¹ju¹l¹ [l¹ak¹cuk¹l¹ p¹k ds l¹rk id¹M¹cuk¹
ml dh d¹l¹ij f¹nu¹; l¹z¹g¹ ftu c¹P¹l¹ads¹l¹rk x¹rk dh
[l¹yuso i<u¹sdhmez¹g¹ m¹g¹oog u¹gy¹rk¹ r¹l¹ij d¹jr¹h
yp i¹sl d¹jr¹ho l¹dy cl rd N¹M¹d¹ij v¹rk¹h g¹ i¹yk
f¹nu d¹l¹z¹v¹l¹ij le u¹g¹l¹ [l¹ak [l¹usdkle; feyrk g¹—fl QZ
nl feuVA bruh u¹g¹l¹ h vk qea¹tl¹rk M¹egur d¹jus
dscl¹ ml s feyr¹h g¹Seg¹h use¹af¹l QZ, d N¹eh v¹l¹ij oru

lo: i egt 800 #i, A brukghugh/bU/No* ds: i ea
dle u djusij lkk eafeyrhg'a'lj'lj d o ekul d
izMk ; l'kk xyl&yls vs ru[olg dWustSh
/lefd; lA

?jywcy&etnyla dk; g nllr o. l'z doy , d
xlrk dh ftUhx dh lPplbZugh , lscgq lscpiu g'a
tkNg lly dhulle> mezlsgh?jleadle djusdk
etcjv gstrsga

xjlch vui<rk iyku] xla ls'lgj iyku]
el&ki }jk etcjv dju] tul&k dh vf/ldr]
cylxjlh vui; dr f'kkO, oIR d'zll u , oadetj
dluw t'scgg lsdj.k g'a tselw cPpladkcpiu
Nhu] mudsglk eadli&si dh txg t'scrz Beknrs
g'a bl lsHhT; lkn&ln cr ; g gSfd ?jywcy etnyla
eayMd; ladhfxurhl clst; lkgSrdjlcu 70 ifr'krA
xqM&M lads lkk [lyus dh mezea; g >M&N ds
viuhfu; fr le>usyxrhg'a

, d loZkk ds vudj 14 lly lsde vkqdh
yxHk 2 ykkuslyhyMd; lHjr eacly etnyhdjrh
gavls 'lj'lj d 'kkkdkHh l leukdjrhg'a foMcuc
; g gSfd bu cPp; ladhfxurh cly&etnyla eagls h gh

ugla , d ?j dh plj&nloljheavn'; cly etny dh
rjg ; sftUhxHj dle djrho ?Wrhjrhg'a

vlt c<fhcyl&etnyh, d fodjly leL; kcurh
tkjghg'a vYldkvls , f'kknls eafeykdj 90 ifr'kr
cly&etny g'a yWu vesj dkeaxjlch ds dlj.k lM
ij jgus vls dle djus olys 4 djM cPps os; lofr
eafyr g'a nq; kHj eayxHk 25 djM cPpladk
cly&Jfed ds: i ea'kkk gsjkg'a vdysHjr ea
6 ls14 lly dsyxHk 1 djM70 ykk cly&Jfed g'a
ftudhrkln 'kn fo'o eal clst; lkg'a cly&etnyh
nsk dh dy jkVh mRlndrkdk 20 ifr'kr fgll kg'a

nsk dh jk/kuh fnyh ea 5 ykk cly&Jfed
fofku [krjuld dlj [kula eadkZr g'a bu ea ls 70
ifr'kr cPps fcuk egurkus ds gh dle djrs g'a ftUga
cl iV Hjusdsfy, nls oDr dh jkWh plg, A tkyUlj
eardjlcu 10 gtj cPps QVcy cukusdh QDV, laea
dkZr g'a

dgrsgSHjr xla laeac lrkgsvls ml hHjr ds
xla ea 85 ifr'kr cly&Jfed [lrl&clMdj vui<+jgus
dksetc jv g'a 'lgjlea 40 ifr'kr cly&etny xylpsvls
pM lacukusoh QDV; l'pk dsckkub i V[km] k]

[kuk fo fku <clh feBbZ, oapk dhndkuk tw cjh
ldw] dlytadh dshueacky&etnyh dj jgsgatgla
midktlou 'Nwule rd lfer glstrkgA

nšk ea 50 gtj cPps tgjyh vš foIQWd
l leku cukusokysm| kkaeade djusdsetciv ga
bruhxUnh dškkkvš [krjud okroj. keadle dj
jgsbu cPplalsD; kmEm dh tkldr gš dbZcj
ftUnh ds brus dBj HiM lgršl grs ; s cPps [hij
vijkh Hh cu tks ga D; k , š s cPps nšk dk Hh";
cuk as; kvijkkvš u'ls dh nř; keaxę glstk as
, š scg lsloly gšftUgacy&etnyhadh luh vha
iWrhgavš tok elrhga

fo'o Hj ealHh nšhadh ljdjarHk lo; ašh
lxBu cy&etnyh lsfuiVusdsfy, rjg&rjg dsmik
viukš bl lEcUkeadBj dluw cukusvš mšykw
djusdsnosdjrhjgrhga bl dsclotw cy&etnyh
Reusdhctk vš c<+jghga bl dscg lsdj.kga
fodk'ly nšhadš 62 iř'kr cjkxj] xjlc] vui<+
el&ki T; kuk cPps T; kuk gH T; kuk dle] T; kuk išš
dhlp j[kdj T; kukPpladstle nřsvš viuscPpla
lsetnyhdjkrsgA

Hjir ealclsT; kuk cy&etnyv ghus dk dlj.k
;gh gšfd ifoj dh detj vhd flHr ds dlj.k
8 djM 20 ykk cPps ldy ghuglatkirkA yMd; la
dšvui<+j[k?jkaeade djokusdsilNs, d : f&okh
ijEifjd lp Hhga dš ykkaea; g Hh Hh gšfd
i<šfy [hyMd; ladh' hohvš fQj cPpsuglgrA rth
lsc<rk'lgjdj. l lRhcy&etnyho egabZ; slHh
dlj.k cPpladh [ijm&Qj lř dšHh c<loknsjgsgA

nškea, š scPpladhHhdehuglgrStšviuhi<lbZ
ijhdjusdsfy, dle djrsgavš dbZcj išsdekusds
yyp eai<lbZcp eaghNM fl QZde djusyxrsgA

Hjir dsekuo l&ku fodk ealy; }kjkykka
#i, [lpZdj loZKkvřku pyk kx; k bl siH lgr
djusgr ldy pysge] fey dj ldy pysge*] lc i<š
lc c<š '28 jH;] 7 dšz' Hh r inšk 600 ftys 64
ykkxla] djMacPps ykhalius cl , d gy loZKk
vřku* tšsfoKliu fiř o byŠVud elMkij fn[k
x; sij vQl dšZHhfoKliu vřokuljkdjxj lřcr
uglgršik k vř Hh, š slšMacPpsvhdš lM ij
l leku cprso ?j eade djršutj vřtk asftu ij
loZKk vřku dšlp ydlarHk ljdj h loZVle dh

utj ghuglaiMfA

cškd cy&etnyh dkuw ,d xllj vijkk gS
ijŮqgj txg ij vijkkgljgk gš ;glard fd yxHk
iRsl ?lj eA vkt t:jr gSchy&etnyh dsdj .kads
le> dj mlganjv djusdA loZHe ,šscPpladsfy,
fkkeŮr dhtkA tksifoj cPpladhvk ij fuHj
gš mlgajldjh lclMj bUŮoj Hktu rRk dšZu
dšZde t:j fn;ktkA lēkt d tk: drk dsfy,
Q logfjd vfk ku pykktk ftu ij bZkunj fuxlga
dhfuxjuhga vxj vli vš ge plga [ll dj efyka
ftuds?lj eaNŮhcfPp;ladle dj jghgš plgaršdlŮh
gn rd ge bu cy&Jfedladhfxurhde dj bŮgal klj
cukldrsgA

¼atk dšjh 31 tuojh 2006½

cpiu ulc ghuglaglšk djMŮHjrh cPplads

xlcŮh Bdjly

Hj r ds,d iŮl) 'lgj ftldš bl dsfuokl ;la
}lj k 'fl Vh C;ŮŮy* dgk trk gš ds HŮHŮM okys
plšglaj vli dš vud NŮŮŮs cPps utj vk xA
ftudš nškrsg ,š kizr glrk gš d tš sosdHhugk
ghu gh ,š kizr glrk gš tš sosxŮM lads/lqal sdlys
glx, glA /ly lsHjsgq bu cPpladspgjadkirk
mudš nškrsg vli dš lšghpyrk gA osiy Hj : dus
okyh dš nškrsg dj HŮkelarsgA bl Hk nšMea
mudš ;g Hh[; ly ughlškfd osfdlhle;] fdlhxŮM
dsulpsvkl drsgA ,š sgh dŮ vš cPps lo;adsfy,
dšZu dšZŮku fu/Hj r dj dsogla [ŮHŮkelarsgA
vrš trsyk lēal sdHŮ dHh mudš dšZ, d&nš #i,
dk fl Ddk nškrsgA dŮ mudhrjŮ ,d utj nškdj
vksxŮj trsgš bPNkdj rsgšfd ,š scPps lMŮlaj
dHh utj u vkA mu ij vŮ; viukxŮj ktšgš djrs
gq mudš ekšfirk dš dš rsgšfd oscPpladš tē
nšlj Hy trsgA m/lj >klē> li Macflr; lēa, š scPpla
dš ekšfirk; kmudš l{j kd 'ke dš cPpla}lj kelr dj

yk i\$ladhfxurhdjrsGA cPpladls, d&vkk VqMk
jWnnsrsgav\$ Hy trsgA cPpsblhrjg elarsgg
v\$ /Dds[krsgq cMglrsgA ;g vuoku yxlukedj dy
uglafd vkstkdj mudkD; kcurkglkA

cPpladk 'Rkk

, dscPpsfl QZp\$lgavfn ij ghuglgrsvU
vucl IRkuij utj vrsghjgrsgA xUhxds<jals; s
cPpsQVsgq diM; IyKLVd dsVqM; k, dhdhZhhj ih
plt+ftldscnyseamudksdclM;slsifey ldrsgA
lj&ljkfnu mBrsjgrsgA pMx<+dscgn Q Ir jgus
okyselWj&ctlj leaNg lsnl o"Zdhvkqdhymd; la
ry lsyR&ikdiMigudj IyKLVd rRkjcMdsVqM
rRk, dhvU, olrganBrhutj vrhgA dH&dHhrks
osviuseg lsbu pltadslkQ djusyxrhgA mudks
irk ughlgrk fd bl ij yxh xUhx fdruh Hkud
clejhdkdj.kcu ldrhgA bu cPpladlsfprkglsh
gSrlsfl QZml nl ;kchl #i, dh tlsbudsljkfnu
, dfr dhxbZl lexhdscnyseadclM;slsfeyusgrs
gA eulektjkdselWj&ctlj esvlB&ulso"Zdh, d'lh
ule dhyMhusbl yfld dls crkkfd ge xUhxds
<jlavfn lsydj xfy; lavfn rd iR, sl IRku ij 'Rik

IyKLVd ;kbl rjg dhvU; pltladhrykkdjrs pyrs
jgrsgA bl lexhdhiR, sl cljhdscnyseamudksnl
lscH #i, rd feyrsgA ml dls viuhvkqdkHhdbZ
vuoku ughlgrk v\$ og g\$lu utj vkjgh Rhd dU
yK mudsjgusdsIRku v\$ mudsdle&clt esfnypLih
D; lafn[kjgsGA ;fn ;g cPpsRMM de dclM, dfr
djrsgrksvDlj mudscMbu cPpladlsiVrsgafd rQ
dclMdgav\$ cp vk gl iR, sl 'lgj dhT; krj
>kl> kM cfr; laevDlj 'ke dlsbu cPpladsjls
dhvoktavle lqlbZnrhgA

jk Vj dk loZkk

yh dlj cqs }jk ; kulk) fd; kx; k pMx<+gh
ughlvfirqyxHk iR, sl cM'lgj gtj laHlkh; kdclM
mBlusokyscPplalshjkiMkgA og nfu; kiZ) leplj
, tahjkVj rRk bldk vYZuV ;fn viusfjilZea
Hjr dscljsea; g fu"d"Zudkyrkgsfd Hjr esnfu; k
Hj eacPpladsfy, lcls[krjuld IRkulaealsNBsIRku
ij gSrlsgeabl sdbZg\$kuhuglghplfg, A jkVj dk
;g loZkkekouh laV dhrjQ /; ku dUz djusds
fy, djokkx; kgStlsvc rd utjvakt jgsGA loZkk
crkrkgSfd geljs; glahcPpladsfy, mruhghtlgle

olyh flRfr; lagSftruh vQxkuIrku] fQyIrrhu] E; lalj
;kppU; kds; q iRfor nslaeaga bl eleyseahjir]
lMu] mUjh; wM dksrRk lky; ktSsdQsl nslae
lsgh vksga ; sloZkk djusolyaeavnjZVh jgr
, t; ladsfo'KHK Hh 'Rfey HA bldkmis; mu epla
ij n"V MyukRt tksvUrjZVh eMk}jkt; kkrj
vunfkjsga cPpladsfy, jgusolyh ifjflRfr; ldk
Iry fu/RZr djusdsfy, vusl dlW; lafu/RZr dh
xbZRh tSsfid Hvt dikk lORF; lEHy vs fKk
lfp/lv lsofpr gsk cy&etnyh fya Ha&Ho] cPpla
dslRkcyRdj vs xg& q tSsfakdk [rjla

dikkdkf'ldj grscPps

bl o"Zds' lq ea; wIQ usHhHjir ds [ljc
n"; dkmYskdjrsq crk kRkfd ; glaiR, sl o"Zilp
o"Zlsde vkqds1-2 fefy; u cPpsdikk dsdj. k
ej trsga cy&etnyhij cskd ifcakgSijUrqyRla
cPps vius ifoj ldk iV Hjus dsfy, ; k [lw ptus
okys lldj ldk _ .k pqlus dsfy, fmu&jr etnyh
djrsga vuqlu yxk kx; kRkfd 60&115 fefy; u cPps
<clh e/; oxLZ ?j lavfn eafmu&jr ulsj dsrls ij
rRklDl odZladsrls ij dkZdjrsgeilp o"Zlsde

vkqdschl yk cPps iR, sl o"ZlQlbZlfp/lv lORk
Htu dhdehdsdj. kels dseg eatkrsga ilp o"Z
lsde vkqdsdy cPpladkyxHk vk/kfgL kfdlhu
fdlhi{klsdikklsizRfor grkga cPpladhels
dknijk iedk dj. k nR dh cleyhga d'ej rRk
mUj & iuz/lsaeaga kdsdj. kHhyk lacPpsfoRfir la
olyktlou fcrkjsga iR, sl o"Zgtj lavtUehyMd; la
els ds?W mrijhtkjghga gfj; kkdh lORF; eah
izUhnohdkvuqlu gSfd Hjr eaxr o"Zde lsde
ilp djMekHkgr, k aghA

; wIQ }jk bl o"Ztjh dh xbZ'fo'o cly
fjilZ dsvuqj nfu; kHj dsdikkdkf'ldj cPpla
eals vks cPps vdsy nfk k, fkk eaga Hjr ea
dikkdhnj 47 ifr'kr gS tlbHki; ktSsxjlc nsk
dscjckj ga cy etnyhdhck djarkslu~2001 dh
tux. kukeacy&etnyhadhl; k12-7 fefy; u crlbZxbZ
gSijUrqolRfod l; kblsrhu xqklsHhvf/kd ga
bl dschjeadbZHe uglafid Hjr dscgq; d cPps
xHj fde dsopriu dsf'ldj ga

bl rjg dsdQ vU; dBj vldM; Hjr tSs
ijlru lHrk okys nsk dsfy, dyal ghga tls lo; a
dls Hfo"; dk vRZ iloj glAl* dgrk gsvs tgl

ds'hd Thjr m;* tShipj efgelaj yklla#,
 ikudhrjg cgrsgA dñ vU; vialMaj n"V Mys
 rlsnf; kHj ds218 fey; u cly etnyladk, d cMk
 fgLkHjr eajgrkgA ^vlyMhVW; wu flal Vñ*
 dhMkjDVj vuglk feÛy ds vuqj Hjr ea cly
 etnyladh lã; k 60 ls115 fey; u g\$ tks fd nf; k
 Hj ealclsvf/ld gA feÛy dkdgukgSfd bu cPpla
 lsmudkcpiu Nhu fy; ktrkgSvls cgdã; d cPpla
 usdHh ldy dkeg Hh uglanãk gsrA laë jkV^ ds
 'lj. kHhZlads lEcUkeafMVhglZdehlu oMhpEcjys
 usbl rF; ls inZnBkk gSfd Hjh lã; k ea uslyh
 yMd; lads efbZ dly dkrkrBk vU; Hjr h 'lgj laea
 yldj mudlsg Qkij ds/Wls eayxk k trk gA ; s
 yMd; kbruhcjhrjg lsQahghgSfd bl tly eals
 fudyusdkdbZjHrkuglacprA

dluw ykwdjusdsl EcUkearBk vU; tudkZ
 dsl EcUkesgeljhljldj dhvc rd dh[jk dlijxqjh
 dlsnflarksljldj lsfBfr ealdj dhmEem djuk
 eVzkdhcr ghizr gsrhgA geljs; glarscPpladh
 oxZch dhdlW; la, d tShuglsgl drA etnyhds
 lEcUkeadluwaeavk qd lek 14 o"Zg\$ ltkc<kusds
 rgr 16 o"ZrBk efyko cly dY; kkdsoHk dsfy,

18 o"Z geljsnãkeadluw ykvglsdhflBfr ; g gSfd
 cly etnyv fojklh vf/ku; e viusikl glsds 20 o"Z
 rd Hhdglahhykvgv kutj uglavrA eq; &rls ij
 rhl fey; u cPpsgeljsetnyv 'HDr dkfgLkgA buea
 ls75 ifr'kr cPps[lrjuld ifjflBfr; laeadkZdj rsgA
 14 o"Zl sde vkqds cPpladseqr rBkvlo'; d fklk
 eg\$; kdjokusds laShtud izak dsclotw 4 djMls
 vf/ld cPpsvHh Hh ldy lscgj gA vc ljdj 14
 o"Zrd dhvkqds cPplalsegur&etnyh djokusij
 ifrcakyxkustkjgh gA ; fn ; g dlw lpep ykvgls
 x; krlsxjlc xqjkd\$sdjns\

Qla uEcj %0172825556900
 Editor www.southasiapost.org
 1/4thr lelpkj] 4 vxlr] 2006½

dc [Re glxhcky etnyh\

14ij flg

cPpsjKV^adh'ku gavlš nskdhlciscMl Eink
 glrsgA fdlhHnškdh [lqlyhvš fodk iR {k, oa
 ijk:k: i lscPplalsgh tMglrsgA cpiu dskle;
 vš lqfkr cukusdsfy, vudw voljavš mi;Dr
 okroj.k dh t:jr glhga vld vš ifjflfrd
 dlj.lalscky etnyadhrlka easyxkj of) glrhtk
 jghga o"Z1995 dscpiu&cpvksvlyu rBknfkk
 ,fk lZcky nlrkofjshl aBu dsvudlj cpiu cpvks
 o"Zds: i eaekstkusdklalyi fd;kx;k Bk fQj
 Hh ?škkkfd;sešij /;ku ughafn;ktkrlA cpiu blh
 rjg fQlrvš fM Vrkjgrk ga txg&txg QVilka
 ij] dy&dlj [kulaij dlZ/;ku ughansA nskdh'ku
 cPpsglrsgA cPpsnškdKHf"; glrsgA bl vš /;ku
 nakvlo';d ga

gtlj la?škkk adjusdsch Hh;g ?škkk a [kula
 ea [lstrhgat glacPpsfnu&jkr filrsghtku dhijolg
 u djdsde djrsgA vxlr 1974 eaLoñr dhx;h
 jkVh cly lefr eabl cr dhifdYiukdhx;h Hh
 fd 14 lly lsde mezds cPpladl fdlh Hh [krjud

Qolk easyklus;kml lsHjhdle ynsdhvuqfr ugha
 nhtkxla ijUrql fo/ku eantZ [lrsfl QZulW djusds
 fy, glrsgA fo/ku elšwxhdlsckrusdsfy, ughaglsA
 lu-1989 ealaä jkV^a lškdhcBd dsvudlj vdys
 Hjr eapil yk(cPpscUlyketnyhlstMgšftudh
 mez5 ls14 lly dsclp ga vlt ijsnškHj eabu cly
 etnyadhll; kilp djM-gA fnYh'lgj eatlsnšk
 dhjt/kahdghtkrhgStšijhfnYheailp ykkcky
 etnyv'lj ljd vš vld 'škkkdsfklj glsjsgA
 fQjkkcn eae'lgj dlp m| k easyk lacPpsvuihtku
 dhijolg u djdsde djrsgA lly] ifly dsdlj [kula
 earfeyulMdsf loldklh iVlk QSVh ep jk lRku dh
 dlw/Lva [kulaep mlj inškeafetZij] fQjkkcn
 vyk<+eadlyu m| k eadlyu cukus dlp fi?lyrsgq
 cPpsghglrsgA fofHü uxjlaesflR m| kladsložkk
 ls;g cr lkeusvk hga

cky etnyv u doy vld 'škkk dk fklj
 glrsgAcfd mlaLoF; dhnfV lsifrdw ifjflfr; la
 eadle djuk iMk ga lRk gh mulsvf/ld veluoh
 Qoglj fd;ktkrga 1988 ds, d ložkklsirkpyk
 gšfd fnYheagj NBkcPpkvuhvkt hdklo; avšr
 djrkga velj ?lj laesvf/ldrj cly etnyv ekfyldh

tu ij iyrsgA cly etnyhdhvekuohrkij Hkkk
msolysyk jW&diMnsdscnyscPplalsde yrs
gA nqlulep odZkilep <clnep dclMdkdle djus
okysvDlj ?lj ladvk &kl iM dMkuleadMkchurp
;sclly etnyv fry&fry dj ftUnxhtsrutj vkrsgA
ftudhmezik%10 ls12 o"Zdsclp grhgA fnYyhds
llekighbykdsagtljadhlh;keackly etnyv dclM
dkdle djrsgA fnu Hj dMægur dscln Hh&l;ks
fnu Hj dMkchursgA fQj ml dM dscpustc Qkijh
dsikl trsgArks0kijhdsljk dMcpusdscln , d
cPpsdls10 ;k15 #i, dsclp vlenuhgstrhgA blh
rjg og viuhvklhodkpykrsgA

mLj inzkdstuin eglkcln escrZladsdle dh
yxHx uCsgtlj bdlbzlagbuealsiHl lsyclj plyll
gtlj rd cly etnyv dle djrsgA buesayM&syMd;ka
nslal'kfev gñ budlsnl lsrl&siHl dsclp nud
etnyvnhtrhgA oLkm|k dsfy, e'lgjvgenkcln
'lgj eagtljadhrkcln eaplsq o"Zl sde vkqdsclly
etnyvculbzdsdle eayxsgA ifnu 10 ls12 ?Hsdle
djusdscln 20 ls25 #i, dsclp etnyvfeyrhgA

lu~1986 ea ljdly us cly etnyv vf/ku;e
cuk k HA bl vf/ku;e dsvuk ch ea118 m|kla

eachy etnyh ij l[r ikah dk ik/ku HA vlt
ljdly ds vf/kdj k.k okruqfyr dejla ea cBdj
rjg&rjg dh elVx j[kdj viuk QtZiyk djrs gA
bu cly etnyvadhleL;vklaj /;ku uglafn;ktrk
fu;e&dkuw cursjgrsgAexj cly etnyvadsfy, dbZ
fu;e&dkuw uglA ljs fu;e&dkuw Qbylaeanc dj
jg trsgA budhleL;vklaj vlt rd /;ku uglafn;k
x;ka

rthlsiuirkgykmiHDrlok Hh cly etnyv
dh of) dsfy, ftEenlj gA ,dh iflHr;laik gls
x;hgafid vkfrr oLrvlads [lj musdsfy, foo'kgak
iMkga e/; oxZfdlhrjg miHDrlok dsbl vløe.k
dkslg yrkgSyfdu fuEu e/; oxZvls etnyv oxZdh
Ø;'HDr u dsclj grhgA bl dlj.k os dkl dk
fldlj grsgA xgjlbZlslp usij miHDrlok muds
euloklu ij Hh dkt gstrkgSvls nfu;keaviuh
txg culusdsfy, oscPplads Hh etnyv dsjHrsij
nrkj nrsgA

clly etnyvhdhleL;kdk;g Hh, d egRo gA
clly etnyvads' Hkkdk, d u;k: i ;g gSfd cM&M
Bclaj fcglj iulZmlj inzkvls cny [lMdsbyklals
cMh l;ke etnyvadsystkrsgA mudscPplalscM

vnehdscjkj iykde yrsgavš mlgavklsde
etnyhnhtrhgA vktlhdyMbZdsnšku dks ds
'kllZk usk etnyv lxBu lstdjgA etnyv vlyu
vktlhdsvlyu dkghfgllkBA ml le; vlyudljh
uskvadsfy, nškfgr lolZfj BA bl nšku ;g /kj.k
izy Bhd ;fn nškvtkn glx;krketnyladhleL;ka
viusvli gy gstkxA bueatqk iu dhiofũkisk
ghZoglaHrj ?kr djusokyspgjsmtkj glsj turk
ds lkusvk snškeaelšw brusljsetnyv lxBu bu
llyadsnšku dle ds?Maeavš dehykuseavt rd
ukle;k jgsgA

lu-1947 dschn dlj [kuladhrkn ea10 xqk
lsHhT; lkc<krjhghA vkt nškeardjku 14 ykk
lsHhT; lkc dlj [kusgA bueadlexjadh dy lq;k
yxHx 20 djMgA bueailp djMlaxBr dlexj gA
vš iUn djMvlaxBr dlexjA ngrlea[rleayxs
etnyv] [kuleaieRij rMsdk dle djusokysvš
dlp vš iVjhm|k eayxš ?ijleadlB; leadle djus
okysgtj lachy etnyv ikstrsgA vkt nl &cljg djM
cky etnyv xjchjšk dsulpsthusdsetcjev gA dbZ
Hhljdlj vlaxBr etnyvadsoru eaegabZdsvuqr
easof) fd;stkusvš jkxkj lq{k dhxkjvhtšsNšs

ešij Hhxš ugladj ikhgA

Ikroaipe"lZ ; k uk ykvglusdschn ru&plj
o"lZeanšk dsdlj [kuleaetnyladhrkn eanšru
QHnhdehglx; hA diM feylavš tW feylalscMa
rkn eaetnyv cslj gqA diM feylaea; g lq; kdjlc
, d djMlB ykkjghA tcf d tW feylaea; g rkn
rdjku , d ykk rd igp x; hA vuqku dsfglc ls
nškeacj kxjladhrkn rdjku 9 djMlsAij gh
gA cEcbZtšsegluxj eadoy dy feykdj 10 ykk
cjkxkj gA vkt vkkd flBr rthlsfcxMhtkjghš
vš lalV xgjkrktkjgkA lQj Hhljdlj dkcyj kxjla
dku rskj kxj nusdkvš u gh cjkxkj kHk nus
dkbjkkgA e/; inškeaelš ftysal ūrkuij xla
ealyvhm|k eadle djusokyschy etnyv fry&fry
dj , d fu'pr Q, lolk; d eš ejusdsfy, vfkHr gA
eš dslkseaiyrs; syk tšplyh &ipl dhmezrd
igprselš dslk seal strsgA 'kn ghdlBZeghukgl
tc bl xla lsvš ru ilp&Ng ykledhelš u glrhgA
; kuhj lly yxHx 25&30 ešagljhgrhgA bu kuh
lgr vš tku dhHjhder dhcfu; kn ij ftu dfri;
m|k kusviuhde; khdhbejr [MdhgSmuealyv
m|k] iš y m|k Hh, d gA bl dhykr ij vfkd

eqQkdekusokysbl m|k dsefyd bu cly etnyvads
 ifr fdruhyljoghdjrsGA bykt dsvHko dsdlj.k
 bl m|k esilp gtij cly etnyvadtou ij efs dk
 lkkeMkrkgA bl xla dkgj ifjolj viuhjktkijWh
 dsfy, lyV] ifly m|k ij vkJr gA lyV] ifly
 m|k eaflydkdhekvvf/d gkslslyV dlsrjkkrs
 oDr e'kula stks/ly mFhgSog lla dstfj;setnyva
 dsQQMeasinsk dj trhgA og /ly /lj & /ljsQQMa
 esterhjgrhgA lleklsvf/d tekgsisij ifydkll
 ka`Z^Y[à^]aj ar^]V`ebk`p la[MZæL`Èa
 gstrhgsvls etnyv dhels gstrhgA dy&dij[kula
 [MaoZ`][iaBBA]j dsvOZaWà`oOZlaV^
 hoaa[Mhi]WàY[à`[Ma`ZiBak`_`ZaPZ`
 bZWj a[MgAla`_`G[anZ^Yaj a`]i]ai]W
 bu dlj[kulaeadle djusokys etnyv tlursgafd ;g
 dle mudsfy, tlyokgs Hko dtZl snesgq jkxlj
 dsvHko eamGapsvupgsbl [krjud Qolk dks
 loldj djukghimkga

vkt lsplj lly igysmpre Uky; usbu
 etnyvadhflfr dlsxlljrklsfy;kHkvs ljdkj ls
 mGa, d& d ykk #i; s dktlou clek lja{kk nss dh
 fgnkr nh Bb ftl ds fy, mudks fiNys fnu fnYh ea

_p`RZ kiZab]àaoka_Ca-a7 Qh]` [j dmeWbi
 _oakZ`"à`a[NSM]an a[NOg aa[MW]W`ngaki
 okysingM etnyv ftu glyk heatrsgSog cgn n; uh
 Bah]V l eZaa`deb`Z^ Ya`hādmXKMj dñ>ā
 ullc ughagsh tks Je dkuuadsrgr r; dh tkpqh
 gA etnyv vs [lrgj etnyvads U; ure etnyv vs
 ba`j Z`bgpa dS l a`a`Z` qB [Mph`ao`@{Z`
 dlw ykwdjusvfn loky vkt Hh vul y>sgA vkt
 dā[M`bo`Yo`deb`[kaki eoi l ā`YofleZab`
 dh cradjusokyladk /; ku dHh bu cly etnyv aij
 tkxk dHh mu ij Hh llp&foplj gkxk ftldkcpiu
 Qlbylaeanc dj jg trkgA bu rele ifjflfr; lads
 _Dil aaz`e`ā`ha]^[mZa`S]i]Vj YHZ`"ā`^l ā`
 xehketnyv oxldk tlou vkt d : i lslequr ugha
 gsk mudhllekt d flfr ealqj ughagsk rc rd
][āi dāZi Yf_k`Zā`Yo` [j dñZil`āā`bi k]^W
 cpkk tkldrA vkt fuelZk m|k ?eDdMiñfr dk
 m|k gftle aorZku Je dlw ykwdj ikulEHo
 k]^M`Xbo`"l æ`IZha]I"bi ZaknZ^ j b[Mb`
 Qolk dsJfed yHh lör gsl da

1/2ud fV; u] 20 Qojh1996½

cky l h j eavajk D, la\

ludyrk

eaviusbl y{k}kviuhvlok mu cky etny
 cPpladsfnylard ystkdj mudstlou dh, d >yd
 bil erhZ ekafah^]Wj]AZ`_]Gva^adl a`
 vnehdsfny fnek dhllplasniv dhckr gA ejsbl
 yfkeafy[hxbZd] crlalsifj r gldj vxj d] yk
 >ack`DafDiYf aZa`aa^`dZ`ckZal Wa`
 njvdj ldrsejsfy, cMxlso dhckr gkA

Ya`[j dñZ^b]Blada[M]g YC^b]Ba
]V`_] [ia][`1]`bYdZ`kj !fl vj`Z`di]W
 v] dHh Hh eu eafoplj ugladjrsfd ;g NIV&NIVs
 Qy] ftudkle; vHf[lyusdkg] og f[lyuslsigysgh
 ej>k trsgav] NIV&NIVscPpladspgjalsgah dh
 ZoZa lAZ^j n]`cb^l a`k aa: laNR][`ck`
 Yf aZi [g4a`]g`fi`aW`Ga`oki Zi`o`SckZ^
 l Wa[1j`ek`[M]ahj oai Zi`o``Zg`haZa`aa
 dj gh ldrsgA vxj bu NIV&NIVscPpladsfy, ,d
 Hh, ik dne mBksgar sejs}kj kmBk kgk, d dne
 Hhmu NIV&NIVscPpladsvkusysdy] dsl ugjhcek
 l drkgSrlsge ml ,d dne dlsnBluseahykbruhnjh

D,ladj jgsgA ;g cr llpuh gA

cky etnyh geljs lekt dh ,d cMa leL;k
 gS ftldsl ljs viusvius llpus ds utfj, dls cny
 dj ny dj ldrsgA ;g leL;k geljs lekt dls bl
 rjg [H]yk dj jghgSfd vkusokysle; eaulgaulga
 cPpstls viuh NIVh vllhaeavkus okys l ugjsfnulds
 liusn[kjgsgA ml dsl ugjsliuladsl dj [kuk] ?j h
 gWyladgus dk Hko dle dh Hfe; laeatyk fn; k trk
 gA yk ml dscpiu dk Hlyiu dk Qk nk mBksgA
 : la][kiZ`a`bf a]IY`][a`id`sb[a`[M]b`h`]
 D,lagl jgk gS\ tglard ejk llpuk gS bldk igyk
 Za`adaZ^Yz`]^ [M]K]V`n`Y [ad]hal_ki
 cPpladsl dylaeai<usdhctk dle ij yxknrsgA
 v] viuh jW h dk tfj; k cuk yrs gA ekr&fir [lq
 vui<+glusdsdj.ki<hZdsegR dlsle> ughaika
 og ;g ughale> iksfd cPpladsi<hZu djok d\$
 balu dsxyle cukstkjgsgatcfd geljs Hjr ds gj
 `a1 [SV`a` [SV`na[M]W Za^EzmQoi]g`
 gA bu Idylaeaxjlc cPpladsfy, i<hZfcYdy efr
 gSv] bldsl Hk gh nlgj dk [kuk Hh efr eafn; k
 j aa]V`_`Xb`bY Zg`Zi`Ya`j dh] [a`id`aZi`Y]g
 l jscnulc cPps viusekr&fir dhxjlc hv] mudh

[ljlc vnrldsdlj.kldw tksdh ctk dle ij tks
yxrsgA ljdk] xjlc yklds fy, cgn vfk ; tuk h
lp/k h egSk djokh gS ij ljdkh deZljh mu
lp/kvldsxlj ykldsgHh ard igpusghuglansA
og ljhlp/k axyr gHh eap yhtkrhgA bl lEcUk
eageljhljdk dsl[r dne mBksdht: jr gSrlfd
og iSkxjlc cPpladsfy, [lpZtklda ij ,dkdN
djusdsfy, ljdk dktYn gh dN u dN dne mBks
iMkA

[MnZ`]^<ack`Yf aZi\haZ`j a`aa`
ihusebrukT; kkvUls gstrsgafd mudsfny fnek
eaf QZ, d ghckr gshgSfd cPpladsfdlh dle ij
ora`dlaj a`l a`ckZ^Z[aBij ^>a`Z`aa`_`
tkA

cky etnyh dls nyv djus dsfy, ge lHh dls
viuhlp cnyuhiMkA ge lHh dsl lpuk iMk kfd
ge viuscPpladhi< bZdsfy, eghusdsgtj la#i, [lpZ
dj jsgsvls ftu cPpladsge ?j laeauls jladhrjg
j[k jsgsvls ols Hh fdlh ds cPps gsmudls Hh i<usrHk
vksc<usdkvfkldj gA oscPpsHh gelj scPpladhrjg
i<ukfy [lukplgrsgaij mudhetcyh mudsi< bZdjus
dhctk etnyhdjusdsfy, etcjvdjrhgA NlW&NlW
Qw ftulsg e ?j lae h gWylae srHk vyx&vyx Q kilfd

BakMZA`Z` eai] SvckZij`ek [Mak^ZiYj a`
vadlj Hj jsgsA ;fn ge viuhNlW&lhl lp rHk vius
lpusdkutfj;kcny narlsmu cPpladkHh"; tksfd
vadlj lsHjk gvk gS geljh cnyh ghZlp dsdlj.k
_paaZ^Z` Sabi>a`j anS][aa`Z`Zd`ckZa
lWza`bi _paaZ^h`G`oij abZha]V

ejk viuk lo; adkvuho gStkseal Hh dsl Hk
llok 1/2 jgh gW vkt lsyxHk N%lky igys efs
vius?j ea, d uls j [kusdsfy, fdlh dls dgk Hh
geljhtku igplu ds, d uskyh ifokj usyxHk 6&7
lky dhviuhcPph geljs?j eadke djusdsfy, ns
nlA ij cPphcgn NlW&Hh blfy, ejkfny ;g ekus
dksrSj ughHkfd ea, d NlW&lhcPphlsdle djokAa
tksfd dkw dhutj lae Hh xyr Hh nvykeal; abl
cPph dsl Hk vUk ughadjuk plgrh Hh D; lfd cPph
fd ;g mezldw tksdh Hh i<usfy [kusdh Hh eaml ds
ekr&firklisyMh dksylj vius?j eaj [kfy; lA dN
ghfnulads vjly eaefsm dls ldw eank [ky djok
fn; lA vc og cPphbl le; 12&13 lky dhgsvls , d
cgn ghvPNs ldw earlh jhd {k eai<+jghgA bl ds
vrfj Dr yxHk 4 eghsigysgh, d uskyh ifokj us
yxHk 9&10 lky dkyMk ?j dsdle djokusdsfy,
eqsnsfn; kij ml cPps dls Hh efsdle dsfy, u j[k

dj vPNsldy eaml yMhdsllkigyhd{kkeankfly
 djok fn; lA vāj cl bruk gSfd ešis viuhllp ds
 utfj, dlscnykvš mu nslacPpladsvkusolysHfo";
 dscljseallp dj mudksi<usdkelkfn; lA eābu
 cPpladslO; adscPplalsHhT; lkkI; kj djrhgā vkt
 ;g nslacPpsejhtUnxhgā bu cPpladsvfrfjDr eā
 vš HhNg xjlc cPpladslidy esi<kjghgā bu cPpla
 dsekirkcgj xjlc gāvš viuscPpladsi<kusea
 vleHZA escl viuhllp dsutfj, dlscnykfd ;fn
 ge viuscPpladsfy, gtjlykllh#i, [lpZdj ldrs
]WāZb^n`YffizāAkZāZāā: lāW^WbZhi
 gā ;fn ge Hhllhfgfer djarlxjlc cPpladstlou
 [Mā`āā^`ā`bZhi]W`1]Zā`cb'e:h]^b;æ
 glikxk;fn ge viuhllp eacnylo ykxsvš eu ea
 fdlnhvjdsfy, dñ djusdhhPNkj[lāA ljdj dks
 mu ekirkdsfy, l[r dkw cukusplg, tkviuh
 "āāZ^l ahZā`nāZ`kiZi`o"l_kiYfāZāāāW
 dsxyle cuknrsgā ,lscnulc cPpladsfy, Hfo";
 eavksc<usolysde djusdht: jr gš ftllsfid ;s
 NWāNWscPpsclj etnyhdscUku lsvtkn gllda
 vš viusvksolyhtUnxhdsvPNs<x lsthlda
 ¼tclhv[kcj LiDleš] 15 vDrwj 2014½

cly etnyh, d lkleftd dks+ l: i flg lgju ekjk

YffiZb^`ā`dāZā`æ`1]āā]I_`ckZā
 lFDā_akfl_āāSI FD^`apab[ā`[MhDihā`h`ZāW
 ds<x fl[kdjds mudsvPNsukfjd cukkgj elāci
 dk dUā gā gj elāci viuscPpladsifr ,lkg h
 lprkgā ij vfldrj dhvllZ gylr blea: dloV
 cu trhgā vkt dsizUkdhxyr clW /kj dhotg
 bi+&_pā`h`bi`ce`[āMā`"bak]W`_āil`ā`e`
 etcjhdspyrsviuscPpladsi<uslsgVkdj etnyh
 djuseayxknrsgā lkhnfj;k dsfo}ku cly etnyh
 dsfy, cgj pflrr jgrsgā mlgasbl lEcUkeadlQh
 dñ fy[kgsvš vksHhcgj dñ fy[ktkjgkga ij
 lib[BiāJlāW^HāWk^]g]Il`ā`l`onfl`onidāW
 dhljdljlvš jktulfrKladhvlj eg clg dsnkjgh
 gā ljdjlausclj etnyhca djusdsfy, l[r lsl[r
 dkw Hhcuk gāij blslHhdhZvUrj ughāMA ;g
 leL;kvf/ldrj xjlc nšlāesghilZtrhgā velj nšlā
 eaHhgkxhijUrqlhj eal leusuglavbā ;g lkleftd
 dks+l oZ`kid yxrkgā ;ulbZMušku usHhbl lEcUk

cgq dls kk dh gaj d bZl HZl urtk fudyruk utj
uglavrA ljsfo}kuladlsbl cr dkirkdjuk plg,
fd clejhdhtMD;kgS\ ftruhnj rd clejhdhtM
dkirkuglapyrk mruhnj rd bldklekku fudyuk
lEho uglA

clj etnyhdhtM Hjr dsbfrgl eaiMga
tc vkZylausHjr dsvlnokl;ladlsyMbZeagjk
rlsmueacgq ykladsej fn;kx;A dñ igMh taylor
eapysx;svls dñ nfkkeapysx,A cldhtsyk cps
1/cpp\ cw rEk vls rñ mudsigysrsej&iV k trk
vls fQj xyle cukfy;k trkA vls rlvls cPplals
gj rjg dsdle djokstkrsvHhZ~mudsej&iV dj
mudh {lerk ls Hh T;lnk dle fy;k trkA vt gejs
lekt eacly etnyh vls cUlyk etnyh ml dk cnyk
gqk: i ghgA ;g gejh eufldrkdkgll kcu pdhgš
ftl dj.kclej eufld eufokolsylyk bl clejh
dls cjkugladgrsD;ld ;smudh clej eufldrkd
fgll kl fn;lalscuhghZgA

nijk dlj.k vHhZrk lstrk gA clj etnyh
xjlc ?ij dscPpsgh djrsgA ge jk luk<leh gWya

eadle djusoksetnyhadlsnrsgatls6 lly lsyslj
14&15 lly rd dsgrsgA budh;g mezetnyhdj
dhuglacfyd [lyusnlMsvls i<usdhgrhgA tc ;g
fdlh<kcsdset ij cBsykladlsdgrsgA ^ckwhD;k
ylA** rls mudlsnfdj geaviuscPpladhlyr utj
vksyxrhgsvls ge llypusyx iMsgafd ;fn gejs
cPpladsetcyu ;g dle djukiMrlsgeafdl rjg dk
yxxk\ ;g llypdj vllhve gstrhgA geus,d clj
,d <ksij 15 lly dscPpsdls cjru lQ djrsgq
iWk ^re ;g dle D;ladj jgsgk rfgjkrks;si<us
[lyusdkle; gA** ml cPpsusmlj fn; k ^ejsNWs
rhu vls HhZcgu gA ejsfirk th nlsrhu lly igys
loxZll glsx;sBA vls elayklads?ij dle djusyx
iMA ij mllsHh?ij dk [pZiykuglagrkBA gejs
firkthus [lrh dsfy, vkrh lsdZfy;k gqk Ek vls
mudhels dscln vkrhgejs?ij eapDdj yklusyxA
mlgmsgejhlljhtehu Hhysyhvls dtlZdsiS lads
fy, jk lukpDdj eljusyxsearc lkrolad{keai<rk
Ekvls eskNWkHhZilpolaA fQj gejh ekrkthus
eqsldy lsgVkdj bl <ksij yxkfn;kvls NWSHhZ

dlcdfj; kusdhndku ijA bl rjg ge nlsly eavius
dtzdkvkkHhokil ughadj lda** ml cPpsdhckrla
lsyxrkHkt\$sfid og viuhmezlsT;kkle>nij gls
x;kgla ,lsglyr gjsl dlsle>nij dj nrsgaeal p
jgkHkfd chy etnyh<ksoly\$ gWyloly\$ ndlunkj ;k
fdlku ughadjokrsfYd chy etnyhrsmu cpljadh
xjlchdjokrhga bu etnyla ij cpiu dsch tokuh
vrhghuglacfyd cpiu dsch lkkcekikghvrkga
vkt ;g nfu; keal clsvf/d rjl dsikkcu x, gsvls
xeuleheanok>yrsq nfu; kls: [Hr gstrsga
geijsxla eabl rjg dhvls mlgj. lanhtk
ldrhga ifjolj eavdykdelusolyktc loxZll gls
trkgrs etcju mudsNWscPpladsetnyh djuh
iMfhga D; lfd vllj i/ dhvk rlscauhghimfh
ga ljdkjadkspfg, ftu ?jl eavdysdle djusolys
loxZll glstk vls dbZvlenuhdklklku u gsrismu
?jl adscPpladsljjs [pZdhftEenljhljdkj dksyh
plg, A dbZHh cPpk 'lll lsetnyh ughadjrkcfYd
ml ds?lj dsglyr vls ml dhi/ dhvk ml setnyh
djusdsfy, etcjv dj nrhga ;fn dkuw ykwdjds

ge ml dh etnyhca dj nrsgavls i<bzjW/diM
rHk vls [plZdk izak ughadjrs rls ml ds il Hk
ejusdsbylok vls dbZjHrk ughacprk g& kQj ols
plj] yvjk; kffHljhcu tkxla chy etnyhdsfojkk
eacuk kx; kdluw cPpladsetnyhkeaghtkrkga bl ds
fy, ljdkjadkspfg ykwdjuslsigysmu cl gljla
vls xjlc cPpladsljjs [pZjkdjusdsfy, dbZulfr
cukh plg, A ljdkj bl dle dsfy, fdlh [H QM
dkbartle djsrc ghlf; lalspysvkjgsbl lkktd
dk+lsNvdjkik ktkldrkg t\$spul&pluh dgus
lseg eBkughagstrk ml hrjg fl QZchy etnyhca
chy etnyhca gls dg nuslschy etnyhca ughags
tkxla dQ vey eayk fcukbl clejhusBld ugha
glala fiNysdlQhle; lsetnyhlrlg Hheuk ktrk
jgkga igysle; ea, lkg hfd; kx; kij ljsitk
eacq de etnyv Vd fd; sx; A ; | fi vdsyitk ea
ykhadhfxurheachy etnyvga vQlj Dyll ljdkjh
vQljh tt vls ifyl oyladslleuschy etnyv pk
dsfxyll mbks?wrsjgrsgaij bu ykkladlsog fn [bz
ghuglanrs; kQj tku&wdj vUls glstrsga dbZrks

bl dlschy etnyhdhleL; kghughaekura fQj bl ij
icahdlfi yxks\ cl fl QZ[kul&frZlsyk fin[kokls
: d xbZchy etnyvA vflj eage ljdjla vls jk
dj jghikVZladslj surk vadlsdgukplgrsgfd vli
dYiukdjksfd ;fn vli dsulfugy cPpsIdywh dlytla
;k; fuzfl Vheatksdsctk etnyhdjrsgrarksvli dls
fdl izlj dkeglw glk viusfny ij glkj[kdj
nflsfd vli dsog n°; d\$kyxrkgS

bl leL; k dlsy sj dr fodk foHk okyla us
cMisihsij lfeulj djok cMCMfo}kulavls vQljla
dkcykdj yEcsyEcsHk kkdjok smu Hkklaeacy
etnyhdhleL; kdlsCMvPNs<a lsmtkj fd; A chy
etnyvadh n; uh glyr vls nqk rdyloalleusybz
xbA fdrusy kchy etnygh vlamiskfd; sx, vls
geaog lc lqdj , skyx jgk Hk t\$ solsule efugh
cQ tloh, skdjdschy etnyvadketd mVkjgsgh
D; lfd mealsfdlh, d usHh leL; k dk dlj .k ugha
crk k rls fQj mldklekku d\$scrkxavls leL; k
dklekku d\$sfudyxk\ geljsjkturk, svkhl lnh
lsHhT; kkle; lsgj lhy 14 uoEcj dlschy fnol

ds: i eaeuksvkjgsGA D; kdHh mudls okrfodrk
eaetnyvadkfoplj vkkgStlsIdy tksdsIRku ij
ykladstBscrZ lIQ djds vls mudhtBu mBkdjds
xqkj djrsgavl\$ ftudkcpiu lfn; lalsHWdrkvk
jgkgS igysrls; g cr le> vrhHhfd ge vaxlads
xye HsijUrvc\ itkchdh; g dglor ; glaijhrjg
fQV GA ^dlBZejsdlBZft; slqk?ly crkk ih\$*A
vQljhDy k dsurk vadlsD; k mglasrlsgj lhy dh
rjg ghviuspgralascMCMyskfy[lokj ftueacy
etnyhdslj.kvls leklku feYdy ughafn; sglr\$ lvtla
lscMCMHk kknslj viuscaylaeapystlukgsvls
; g clejht\$sdht\$scuhjgxA bl ulegln clejhdk
byk djusdsfy, geabl dlsviuhelufldrkdkgllk
culukimk; g n<+bjkkdjukimkfd geagj glyr
eabl dls[Re djukimkA fl QZchy etnygh[rseuk
dj] chy fnol ij fucUkfy[lokj vls cMardjha
djdsbl leL; kdklekku ughaglk vey eaizRu
djusgkavl\$ chy etnyv dlsvflZ lgrkrdhxijh
nshimkA

tcjnLrh etnyh vls Hljrh dkuw xfgjtr flg HkV; k

cxkj ; ktcjnLrh etnyh dls vaxthea Bonded
Labour dgk trk gA caly ketnyh 'kn Hh bl dsl Hk
ght ykgykgA cxkj ; ktcjnLrh etnyh viuhb PNkls
uglagrlj cfd ; srl setcyh dh etnyh glrh gA iglus
le; eaxy le h cxkj tcjnLrh etnyh dj obZ trk
HhA vc vkn Hljr ea xylehi Hk dkuw hrlj ij plg
fcYdy lekr glspqhgS ij ; g vc Hh fdl hu fdl h
lRku ij utj vrh gA ukfjd 'H-k dk fo | HZ gus
dsdlj .k viuh fdr k h eai < kdjr k Hk tls ; kn fd LyV
eav Hh Hh mHj k gyk gS og Hk ^plj h pdlj h dsfo:)
vf/ldj *A bl lEcU h Hljrh lfo/ku dsvu FNn 23
vudlj fdl h Hh Q, fDr dksml d h bPNk dsfo: } dle djus
dsfy, etcjv uglaf; ktkldrA bl hrjg vud FNn 24
dsv/ku fdl h cPps dls tks 14 lky l sde mezdk gS
cly etnyh eaughayxk ktkldrA bl sigys Hljrh
lfo/ku dsvu FNn 21, sdsrgr 6 lky l s14 lky rd
dsgjcl cPps dls ljdj l seqr vls t: jhf k k i hr
djus dk vf/ldj ntZgA bl dsclj sea Hljr dh l o l p
vnlyr usrls; g Hhdg fn; kgykgSfd ^eqr vls t: jh
f k k ds l Hk l Hk xql Hk f k k Hh inku djuh gA

Hljrh lfo/ku dsvu FNn 23 vudlj ; fn fdl h Q, fDr
dksml @ etnyh dscnysde l sde fu'fpr vk l s Hh
de vk nh trh gS rls og Hh tcjnLrh etnyh fxuh
trh gS tls fd Q, fDr dsv/ldj ladh plj h pdlj h gA

cxkj ; k etcyh dh etnyh dseq; rls ij nls
dlj .k gA igyk fdl h dsvius nok ; k vlgns dk jls
fn [kdj fdl h dle dsfy, etcjv fd; ktkA nlyk ml
Q, fDr dh v HZ etcyh dk Qk nk mBk ktkA v HZ
etcjv xjch dlj .k Hk dlj .k dtZ ds ulps ncs gus
dsdlj .k cjl cxkj gus dsdlj .k bR kn gls l drh gA
cxkj ; k etcyh dh etnyh dk tle cgr iglus le;
lsgS tc yk ladh vui < rkvls v k lark dk xyr ylk
mBk ktkr HhA vc Hh l ekt dscgr l lj soxZ tsv Hk d
rah l sxtj jsgamudkxyr < x l s' Hk k fd; k trk
gSft l l s N y dlj k fnyukt: jh gA

vc le; gSfd ge cxkj ; ktcjnLrh etnyh dls
[Re djuseal jdlj dkl Hknavls ljdj Hhbl lEcU h
; k dne mBkA bl clj sealjdlj dhrjQ l scalyk
etnyv izlyh dkuw 1976 Hh ykvdj fn; kx; kgA bl
dkuw dls inlge; hcus dsfy, ml dsvu FNn 25 vudlj
dlbZQ, fDr ; kifojl dk dl bZ l nL; ; kml ifojl dk
vkJr dl bZQ, fDr fdl hplywi Hk; kjlfr fjokt vudlj

1976 dsdkw vfrR eavkuslsigys; kcn fdl hfdle
dkfy[crh; kv] <a lscak etnyh dkle> skugla
dj ldrkv] ; fn d bZle> k1976 lsigysfd; ktk
pdkgSrlsog xj&dkuuhgkA cak etnyh dsfo:)
dkw vfrR eavkuslsv] Hjr dhloLp vnkr
lsdkwlv] cak etnyh , DV dh Hh dbZds laea
tlp dhtrhjghgsv] fgnkraHnhtkrhjghg ts
cak eDr elpZds 1984 1/2 , l-1hlh161] uhjt
plshds 1984 1/2 , l-1hlh243 v] ifcyd ; fu; u
QWfl foy fycZt 2004 1/2 , l- 1hlh 381 ealjdj
dsvyx&vyx fgnkrahtkrhjghg blhrjg flfoy
fjV iViku 3922 vW/1985 eafNysds ladsQ\$ylads
ngjkrsgq 15 vxlr 2012 dsl qe dWZusfu. L lqrs
gq ljdj ladsvyx&vyx 12 fgnkratjhdhg ftuds
rgr lHhjK; ljdjarHk dth 'Hlr inz ladsrjQ
ls3 lylea, d clj 1976 ds, DV vudj loZkkdjs
dEl; Wj ij vldMmiyCkdjok tk] ftldhftEenjh
xBr dhxbZfotly deVh ij gkh tldsh bakh
vfrldj delku dslfjilWZhtxh v] ; g deVh fdlh
fdle dh tYnckth u dj] bl cljs bZ lads Hela ij]
iHj dh [kub [srh cM ea gHdj? Ha ij] fuelZk ds
dk l vln ij fo' k fuxjukhj [kA vfrdrj cPpsblh

rjg lHkula ij yxk gsrsgav] muds2009 dsclj
vfrldj l v] eDr v] t: jh fKk ds vfrldj dk
mYaku gsk gA bl ds cljs ea lRuh ip; krlav]
ylsly cM t dlnlj] k djus dh fgnkrahtxbZgA 6
ls14 lhy dsljiscPpsldw tkA ; fn cak etnyh
dkdbZvijkkxe ipkr lads/; ku eavksrlsog ftyk
eftLV/ dls t: j lfor dja ; fn vHh rd fuxjukh
deVhugacubZrlsljhjK; ljdj ladv] d'inz' Hlr
inzk 6 egh lads vUj & vUj ; g deVh lacuksviuh
Nelgh fjilWZjKVh bakh vfrldj dfe'ku dls t: j
HtA cak etnyh ds; fn d] l leusvk mu Q fDr; la
dsljdj 20|000 #i, lsT; kok nslj nqlj kcl kus dk
dle dja

c]sd Hjr dsl qe dWZdsQ\$ysv] laflr
dkw gh ijUrqvHh Hh cak etnyh ds cljs eafd; s
x; smik laeacgq dfe; lga bl lEcfUkr 19 fnlEcj
2012 dsvaxh dsfgUhw [clj dseq; i"V ij fp=k
dslHk [clj Nih Hh fd itk dsx l v xla ds, d
Q fDr us45 gtj #i, dk dtZfy; k Hk ml dtZds
cnys ea lhy igysmlusviu svki dsv] viuhiRuh
dsvla dslgdj dscp fn; k HA dbZlly iRuh ds
}kl lgdj dsik dle djds Hh dtZuglamrjkD; lfd

vly jde dslHkC;kt Hh llgolj }lk'lfey dj
fn;kx;A

vkfij dhxbZetnyh lshh tc dtZu mrjA
vls dtZij dhels dsch elacs/ds 1/2 tldkfp-kHh
Nik2[kcj vuqij xla eadtZu okil djusdhotg
lscn[ly dj fn;kx;A og cPpkftldhmez9 lly
gsvls ldy tukftldk vf/ldij g\$ ml elacs/ds
llgolj dhcaqk etnyh dk Mj HhA blfy, ljdijh
vls x\$&ljdijh lHhA dls plfg, fd caqk etnyh
, DV 1976] lfo/ku dsvuqna 23 vls 24 dhvuqna
21& ea'lfey epr t: jhf kkdsvf/ldij dsdkw dks
e/; utj j[krsgq lqte dWZ}lkfn;sx;s15&10&2012
ds Q\$ys dls iHh'lyh cuk k tkA ftyk eftLW bl
rjQ mfr /;ku navls jK; ljdij arHk d'inz'kl r
izskHhdshbaku hv/ldij dfe'ku dlsfij lWNg&Ng
eghusch HhA cxij rHk etnyh dh etnyh djusolys
igpluxs;silMf yk dls nqj kcl kusdclj sealjdij
mfr dne mBksvls xla dh ipkr xla lHk arHk
vls lHhah lHhA;kd bZQ fdr bl rjg ds dslaij
fuxj kuhj [larkd itk dsxlm xla t\$sdsl nqj ku glA

M-98156-51256

1/2 tchv[klj p<nhdyk 20&11&2014 1/2

fiayokM lHk dhvls lsfid; stkjgs dk Z

fiayokM lHk lekt dh vls ls nqldij@
frjldijsvia] ywyaM vilgt h vuHh vls ylofjl la
dk?ij ga bl lHk dhula egu~deZk hHkr iwZ
flg thuslu~1947 eaj[h HhA ml le; Hkr tlds
ikl ejt h adhl ok lEHy dsfy,) u dls Zl okij Hh
u jgus dsfy, lgh belj r vls u gh [kusi hus vHok
nolb; ladsfy, fdl h izlj dh vHkd Q o lHk gh Hh A
Hkr th vdysgh lok ds bl dBU ekZij py iM
Hs ydu yk feyr sx, vls djo k curk x; A muds
in fpu glaij gh pyrs gq vt mudh lqk mUj &
f/ldij Hk bnt hr dls th dh egur] yxu vls
fn' l&funZk ea fiayokM lHk Hh r eagh u glacfyd
fons h ea Hh , d xls oiwZ lHk ds: i ealleus mHj
dj vlbZgA

fiayokM, d utj fuok vls lHhly

1764 lsvf/ld fuokl; ladsfy, jgus dk izUk
rHk cql kdsfy, ^viuk?ij*A

bykt vls lfp/lk &

nolb;h eMly ycljVjh vWku flkVj]Hkr iwZ
 flg iijfEd dlu lqlbZtlp dñzvls iqolZ dñA
 dlula ds Cochlear Implant ds fy, LiSly vWku
 flkVj], EC; yA rHkVlekoSi] nlnldkDylud] vYVH kmM
 dñz eñ cñ cPpladsfy, ladh dñz iqolZ dñz
 vñldhtlp dkdñz culohva dñz fQft; H; Shdñz
 viuk?lj rHk; k; yM&yMd; ladh 'lfn; laA
 olrloj. kµ 1 ulZh' o{kyluk' idfrd [lsh' tk: drk
 efge 1 ikh' lñ dj.klylA

tk: drk&

•fiWx iñ • ylbzjh • `ZhaWwXh]à`••••• lshlj
 `•••••eWZPa7

[gh`dqZ'bg%afil

- `>ah`_SPb]M alPb# b# EZoS [akwZ;_d]bS
 verljA
- Hkr iwZflg xwscgjscPpladk Idy] ekulalykdEiyDI]
 verljA
- Hkr iwZflg xwscgjscPpladk Idy] dVSkfQjktijA
- Hkr iwZflg Idy vñ LiSly , tñsku] ekulalykdEiyDI]
 verljA
- Hkr iwZflg flylbZdñz ekulalykdEiyDI verljA
- Hkr iwZflg vñ lZIdy] cñj dylh 1/2llfn; k2xqñk iñ A
- Hkr iwZflg Idy vñ LiSly , tñsku] p.Mx<A

fuold vls lHly

fiayolMklHkdh7 vyx&vyx cplaeal764 ls
 vf/d fñu&ñu clefj; lalsxr jkx; ladsjgusdkdñy
 izUkgA

3l ebZ2017 rd ley cplaeaelñk jkx; ladhfxurh%

ekul d jkx	µ 396	, M olks	µ 18
v/ljx ilsy; solys	µ 159	fexZolys	µ 208
eñ&cñ olks	µ 378	dñj olks	µ 01
xwscgjs	µ 157	“an’ eoi’	CE. &
o) 1/2qñz	µ 146	Idy tkusolyscPps	µ 100
t[elolys	µ 34	NMx; scPps	µ 07
Vh ch olks	µ 17	Bld gspdsjkx	µ 22
usgh	µ 41		
		dy ejlt+µ 1764	

“aaiW

jkxh

[g`aa] [ñ`-ff aea] [da] \hYZa`eaB
 HbZl; jkflg olñz
 ekulalykdEiyDI µ 374
 _Va^eC`aa µ 854
 mñv`aa CE : ()
 tlydj 'llk µ 39
 bñ`aa CE ((
 _oba`aa-fvñz` CE */*

dy ejlt+µ 1764

1 jkx; ladhfxurhifro"Zc<rhjgrhgA Bld gspdsjkhdñh
 fxurheamuds?lj ladsHc fn, tksgA

bykt vls lfp/k %

1/4 1/2 MiSl jh vls yslj Vjh dh lfp/k ;% jlx; lads
bykt dsfy, fiayokk ea eMly yslj Vjh vls
fMiSl jh dh lfp/k aiHr gftudk [lpZ90 yk
#i; sok'Zl gA

1/4 1/2 vVW lM dU% fiayokk ea ejt l rHk l o h j l a
dsjkladh tlp dsfy, lu-2009 ea vVW lM dU%
dh lRk uk dh xbZgA

1/4 1/2 l gk d lM Q% ekul d jlx; l vls ejt l a dh
nflHky dsfy, Vdudy lM Q t\$ sul % yslj Vjh
Vdulk u rHk Q lV dh l o k aiHr gA

1/4 1/2 [lu&nu dSi % nqZukZr tfe; ladh l gk rk ds
fy, rHk l lRk dsejt lads [lw dh deh dls ijk
djusdsfy, ir o"ZHkr thdhcjlh dsvolj
ij [lu&nu dSi yxk ktrkgA

1/4 1/2, EC; ysa % iHfed MDVjhlfp/k lads lHky\$
, EC; ysa ?kvr lM nqZuk lads ilM ladh l gk rk
dsfy, ge\$ k miyC/k jgrh gA l lHk dh, EC; ysa
jlx; lads vLirky ystkusdh lfp/k anrh gA

1/4 1/2 culoVhva dU% t: jreth vaghuladsfy, Hkr
ivZflg thdh; n dsl efiZ , d Nfe va dU%
ekulayk dEiyDl ea lRk ir fd; k x; k g\$ tglA

vaghuladsdfe va efr yxk trsgA uoEcj 2003
lsvc rd 8137 vaghulads Nfe va yxk x,
gA

1/4 1/2 Hkr ivZflg iHfd cgjiu tlp dU%
uotr vls xuscgjs cPplads dkladk iHfd
cgjiu tlp Dylfid dU% ekulayk dEiyDl ea
lRk ir fd; kx; kg\$ ftlea Bera Test Hhfcukfdl h
Qh dsfd; ktrkgA

1/4 1/2 LiSly vWku flk yj% ekulayk dEiyDl ea
, d vfr vklfid vWku flk yj lRk ir fd; kx; kg\$
ftlea gfi; h tujy , oadkuladh l tzh dkl epr
izUkgA

1/4 1/2 nrladk Dylfid% ejt lads nrladh l Hky vls
bykt dsfy, nrladk Dylfid Hh lRk ir fd; k
x; kgA

1/4 1/2 fQft; lHj Sh dU% lu-2005 l ekulayk dEiyDl
ea fQft; lHj Sh dU% lRk ir fd; k x; k g\$ ftlea
vklfid midj. lalsfiayokk dsejt + vls xjlc
t: jreth efr yHkysjgsgA iR, sl fnu rdjlcu
80 ejt ladh bykt fd; ktrkgA

1/4 1/2 Hkr thdh 24 h cjl hij 31 tgl 2016 dls 'Roko
Cancer Charitable Trust, London' vls fiayokk

lHkdhvlg lseqr pslvi vlg eMly dEi ekulalyk
dEiydl eayxkx;A

i;Lzj.ktk: drk%

1/2 o{Ljli.k nrl o%Hkr iwZflg thi;Lzj.k dh
lEHy dsfy, cgr pflrr jgrsHsblfy,] /ljrh
dse: lHy cuuslvlg Hfe dVlo lscpusdsfy,
fiayolM lHkdhvlg lsi;Lzj.k lqj dhvlg
Hh fo'lk /;ku fn;k tkjgk gA iR,sl o"ZlHk
dslolj lads}lk Hkr iwZflg thdhcjlhij
o{kylsdhefge pylbZtrhgA ;g o{kldybh
dlyt' e'ku ?Wlvlg turd lHkuisj Hhyxk
tkrsgA bl dsvfrfjDr fiayolM dhvlg lsiR,sl
o"ZviuhulZheavyx&vyx fdleladsyxHk 60
gtlj ilksrSij djdsvyx&vyx lHkvladsqr
fn;stkrsgA

krqZ"aqZ'bg%W

xjlc cPpladsf'kr djusdsfy, fiayolM
lHkusHkr iwZflg thdh;ln dslslefir fHu&fHu
iB'kyk apylbZghZgA

1/2 Hkr iwZflg vln'Zlh lS ldy] ekulalyk
;gkxjlc vlg >kl>liMokys728 cPpladsf'kr

lVskujh ldy dhonZvfn eqr nh tkrhgA lHk dh
;g lan; lhp gSfd ;scPpslo;adlsgu u le>a
vlg viusiSaij [Mgslj lH lakt ea, d vPNk
ukfjd cudj fopj.kdj ldaA bu cPplaea92
cPpsfiayolM}lk kil'kr gA

-Q'`ah`_pBw al'AZoSyg fZoAWadla'
xjnl ij%;g ldy HhHkr thdh;ln dslslefir
gA;gk ij Hh ;k rHk vuhoh v;/kidla dh
N=knk k eayxHk 452 cPpsqr fo|kiHr dj
jgsgA

1/2 LiSly f'KlR& fiayolM ds217 euh&cf) cPpla
dsviusila ij [Mkdjustgr ekulalykdEiydl
ea'Hkr iwZflg ldy vW LiSly ,talsu* dh
lHkiukdhxbZgSA

1/2 xncgjs cPpladh f'KlR& Hkr iwZflg xnc
cgjscPpladkl dy ekulalykdEiydl eabZ2005 ls
py jgk gS ftlea152 cPpsvklud midj.lads
}lkf'klkiHr dj jgsgA

1/2 nlrldjh f'KlR& cPplads lqgjs Hfo"; dsfy,
mudhi<lbZdsl H&l Hknrdjh f'klkt\$ sfl ybZ
d<lbZ elecUh cukk dqZcuk vln dh f'klk
;k v;/kidla}lk nh tkjghgA bl dsvfrfjDr

cPpladslxh fKkHhntkjghgA
 1/2 Hkr iwZflg flybZifKkk dU& fiayolMk
 dh vls lsfayolMk dh yMd; lsvls ekulolyk ds
 vl&il dsxlaladhxjlc yMd; ladsfy, flybZ
 d<lbZdhfl [lybZnsgrqpl dlnzdhlRk ukdhxbZ
 gSA ; g fl [lybZ6 eghusdsfy, glrhgA
 1/2 dE; Vj fKk& lpuK, oaVduyWdsfoIrlj dls
 nfrsgq ldy dscPpladsvklud lekt dk vx
 culus ds fy, lRk dh vls lsdE; Vj fKk dk
 fo'kk izUkfd; kx; kgA
 1/2 gEvy dk izUR& fiayolMk ekulolyk dEiyDl
 ea i<us olys yxHk 176 yM& yMd; ladsfy,
 ihd&ihd gEvy dk izUkfd; kx; kgA fiayolMk
 Z^bW ``aaiZi]Bo [M] `]WoCZ1AA
 fRu&Hu iB'lyk lveaf Kk iHr dj jghgA
 1/2 foolg& fKk ds lR&lRk fiayolMk ea il'lr
 ghZuo; qfr; lads lqly vls ;K oj <u+ dj
 mlaxgIRk tlou eaMy fn; ktrk gA lRk 40
 yMd; lsvls 4 yMladlxgIRk tlou dkvklolZ ns
 pdhgA
 lekt&dY; kkl EcUhdK ZfiayolMkl iRkl ekt&HybZ
 rRkl lqly dk lveaHh fo'kk #fp yrhgA

1/2 tu&tkfr% lekt d cjl; lads ifr ykla ds
 tk: d djusdsfy, fiayolMkl iRkdk [Rl ; knku
 jgkgA fiayolMk ekulolyk dEiyDl dh iwZifA
 iS* ea gj rjg ds /kEd] lekt d] vRd]
 lH lplj d , oalokf; & EcUhtu&pruk fo'k laij
 lRgR Nli dj tu&klj.k eadbZo"hl se q
 ck tk jgk gA fiayolMk dh iwZifA iS dk
 vls ifcyfl Vhdkl lykuk [lpZl djM50 ykk#i; s
 gA
 1/2 iNfrd vlnv lalsilM ykladhlgk rR&
 iNfrd tSs ck} HdEi rRk p0ok~ ls
 iRfor ykla dh fiayolMk lRk le; &e;
 ij gj lEho lgrk djrh vk jgh gA lu-
 2008 ea tybZ rRk vxlr ea itk ds tlyq
 rRk di ylyk ftyla ea vlbZ ck+ ls iRfor 800
 ifjol lveajkkul ?lyw leku vls dEcy clsx; A
 vxlr 2010 ea chny QVus lsyg ea vlbZ Hkk
 ck+ ls iRfor yg ilMFl ea fiayolMk dh vls
 ls MWbuzr dly dh vxqlbZ ea nls Vel jgr
 lexh jkkul dEcy , oaAuh diMyg , oabl ds
 ny&uz bykl lvea chsx, A
 1/2 ylofjl ykla dk nlg& lly% fiayolMk dh

rjQ lsylofjl yklladkvfure lldkj iyslRlj l fgr
 fd; ktrkga
 1/4 1/2 o) ladh nshly% fiayolMk dh l a: j 'llk ea
 , d o) &lj elpZ2002 lspy jgkgsVls , d o)
 ?lj ekulalyk dEiydl eacuk kx; k g\$ ftlea92
 o) j [lusdkfo'kizUkfd; kx; kgA
 vtkc ?lj rllknrlot h fQYe %dfBu ekZds
 ifhd Hkr iwZl g thdhtloui j vllfjr rlojla
 dk, d lag vtkc ?lj ds: i esq; fiayolMk verlj ea
 IRf r fd; kx; kgA bl dsbylokHkr thdstlou l EcUlh
 iHd&iHd cQ tlo; la}ljknrlot h fQYear\$lj djolbZ
 xbZga t\$sfid%
 d1/2, d felky (Pingalwara Presentation)
 [k/2bgqt le rlglysy\$A
 x1/2 Pingalwara Home for Homeless
 ?WziA) vejldhelMk'k[1; r xjeH l khdhfQYe—
 Pingalwara—A selfless Home ?
 M2l- tlfuzl g dylhvls tloj flg gaily dhvly
 lsufar fQYe A Selfless life.
 p1/2 Pingalwara Educational endeavours
 N1/2 Natural Farming
 t1/2 ikhdhleL; k >1/2 o{k

Hkr iwZl g dslaklZ; tloij vllfjr , d
 iakchQlpj fQYe &bgqt le rlglysy\$ fiayolMk }lj k
 fuer dhxbZ t l s30 tuo j h2015 d l s n s k f o n s k e a i n f k r
 ghA bl fQYe dsfuelZ k d k m s; Hkr th }lj knrlot h
 ekuorkdsy, fd; sx, dk l svoxr djlukBkrfd Hkr
 thdktlou geljscha vusokyhilf; ladsy, , d izkk
 IrEkcu l dA
 fiayolMk ifjolj dsyMd; la}lj k xk u dhxbZ
 ^xjcklh d l i Z* dh fofM, l s dh MoohMh Mk vle xls
 csa "a PCL^ Ca`iL` j aW chfdA R sa a`ckZV
 9&7&2016 d l s f y l t dhxbA
 Hkr iwZl g lelj d% Hkr iwZl g thdst le IRku xla
 jltoly jlg. laftykyf k lukea Hkr iwZl g lelj d*
 cuk kx; kgSt l s4 tu| 2004 d l s e u l b Z x b Z m u d h i g y h
 tle 'r l c n h d l s l e f i r g A
 x l s l y k e k u l a y k d E i y d l e a , d x l s l y k g s t l e a l 2 0
 n d k i ' l q g A x k l a d k r k k n w k e j l t l a d l s f i n ; k t r k
 g A
 fiayolMk l l k d k j k l u k [l p Z l k s N % y k k # i ; s
 g A t l s f d n u h l T t u l a d s l g ; k v l s H k r i w Z l g t h d s
 } l j k n h x b Z i j . l k d s v u d l j g l k g A
 (1) vly b f M k f i a y o l M k p s l v c y l l l b v h j f t " V j

vW daut iak vs fgepy insk ds i=hal lq;k
130 vW 1956&57 vs 'lsk uEj A-28/4540 fnulal
07&07&1998 }lkjft"VMZgA

(II) fiayokM dlsfn; stku otyhl gkrk dls bde
VSI dh/ljk80 thvuqj bde VSI &I verlj i=hal
lq;k uEj CIT-II/ASR/ITO (Tech.) 2011-12/4730
fnulal 11/12 January, 2012 v/lhu VSI eaNW iHr gA
fiayokM l iHk dk PAN uEj AAATA2237R
fiayokM ds FCRA (Foreign Contribution
Regional Department jftLVj uEj 115210002 gA

ofgxq thdk [kylkAA
ofgxq th dhQrg AA

MWbnt hr dls] izku
vly bf.M kfiayokM p\$Wcy l k Vh 1/2ft-1/2verljA

I ko/ku ! I ko/ku !! I ko/ku !!!

Hjr eagj o"Z10 yk 50 gtj gDsj ds
fglk lstayl adkj dckde glrktkjgk gA ;fn tayla
dsbruscMj dcsdhgj o"Zdh dVbZij tYnh l stYnh
dlcu ik kx; krls Hjr dhljh/ljrhlu-2010 rd jr dk
e#IHy cu tk xA /ljrhjr dke#IHy gls lsrc gh
cp l drhgS; fn eskuh {lslea100 eals21 fgllsds
fglk lsvj igM {lslea100 eals66 fgllsdsfglk
lstay yxsgg gA 1930 eaHjr dk lenz lscgjh/
ljrh dk rhljk fgllk tayla ls <dk gyk HA 1951 ea
ml jdcsea100 eals23 dsfglk lstay cldh jg
x; sHsij 1989 eatayladk; g j dckde glsj 100
eals10 fgllsgh jg x; kgA ;fn bu tayladh vdk
lk glsj gh dVbZ d l stYnh l stYnhu j l kx; kvj o{k
yxldj /ljrh dls Aij fn, x, fgllk l su <dkx; krls
l vsvk x\$ vdly iM\$ /ljrh l vsvj jr dke#IHy
cu tk xA

µHkr iwZflg